

Dödligt våld i den kriminella miljön

2005–2017

Dödligt våld i den kriminella miljön

2005–2017

Rapport 2020:4

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-88599-30-8
urn:nbn:se:bra-893

© Brottsförebyggande rådet 2020
Produktion: Odelius & Co
Författare: Jonas Öberg
Omslag: Odelius & Co
Tryck: E-print AB

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm.
Telefon 08-598 191 90, e-post kundservice@nj.se, www.nj.se/offentligapublikationer

Förord

Dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön får ofta stort utrymme i såväl medierapportering som i samhällsdebatten. Ofta sker denna typ av dödligt våld med skjutvapen utomhus, och inte sällan på allmänna platser i storstadsområden där många människor rör sig. De senaste åren har antalet fall av sådant dödligt våld också ökat, något som både oroar och engagerar människor. Ett kunskaps-tillskott på området är därför påkallat.

Brå har sedan många år publicerat olika studier om det dödliga våldet i Sverige. I föreliggande studie har tidigare insamlat material från åren 2005–2017 använts för att särskilt studera det dödliga våldet i den kriminella miljön; dess omfattning, karaktär och utveckling.

Rapporten har författats av Jonas Öberg, utredare vid Brå. Den har vetenskapligt granskats av fil. dr. Manne Gerell vid Malmö universitet.

Stockholm i april 2020

Kristina Svartz
Generaldirektör

David Shannon
Enhetschef

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	11
Syfte och frågeställningar	16
Metod och material	17
Resultat	23
Brottsplatser	24
Våldsmetoder	29
Brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner	32
Motiv- och orsaksteman	43
Nätverksanalys av ärenden	45
Förekomst av vittnen som träder fram	49
Uppklaring	51
Avslutande diskussion	53
Referenser	57
Bilaga	60

Sammanfattning

Det dödliga våldet¹ har sedan 90-talets början stadigt minskat i Sverige, fram till för några år sedan, då nedgången bröts och i stället övergick i en uppgång. Nivån i dag är dock fortfarande lägre än under 90-talet. En tidigare studie från Brå visar att olika typer av dödligt våld har utvecklats olika över tid, och att den huvudsakliga ökningen under senare år består av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön². Studien visar också att sådant dödligt våld har ökat sedan 2013, de senaste åren i en snabbare takt, vilket också givit genomslag i det totala antalet fall av dödligt våld (Brå 2019b).

För att närmare studera det dödliga våldet vid konflikter i den kriminella miljön har föreliggande studie genomförts. Studien omfattar alla registrerade fall av dödligt våld 2005–2017 som kategoriserats som dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön. Totalt rör det sig om 216 fall, varav 84 fall under de första åtta åren av den studerade perioden (2005–2012) och 132 fall under de resterande fem åren av perioden (2013–2017). Det motsvarar i genomsnitt 11 fall per år under den tidigare perioden och 26 fall per år under den senare perioden. Den högsta årsnoteringen under hela den studerade perioden var 34 fall 2017.

Främst i storstäder

Studiens resultat visar att dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön i första hand är ett storstadsfenomen. En dryg tredjedel av fallen har skett i Stockholms län (35 procent), en dryg fjärdedel i Västra Götaland (26 procent) och en knapp fjärdedel i Skåne (23 procent), medan en sjättedel skett i övriga landet (16 procent). I relation till befolkningmängden är dock det årsvisa antalet ärenden per 100 000 personer i befolkningen störst i Skåne (0,31), följt av Stockholm (0,28), Västra Götaland (0,27) och övriga landet (0,06). En analys över tid visar att en ökning skett i samtliga stor-

¹ Mord, dråp, barndråp och misshandel med dödlig utgång.

² Med den kriminella miljön menas den vinningsdrivna miljö där personer systematiskt begår brott för att tjäna pengar, ofta med kopplingar till narkotikahandel eller organiserad brottslighet.

stadslän och även i övriga landet. Ökningen är dock störst i Stockholm och Västra Götaland.

Studien visar också att dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön sker mer än åtta gånger så mycket, relaterat till befolkningens storlek, i områden som Polismyndigheten klassificerat som utsatta områden, jämfört med i övriga landet.

Våldet sker ofta utomhus och med skjutvapen

Vad gäller brottsplatser för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön visar studien att det i stor utsträckning har flyttat utomhus, till olika platser i den offentliga miljön. Det är vanligt att skjutvapen används, och under den studerade perioden har skjutvapen blivit ännu vanligare. Automatvapen, som i stort sett inte förekom i början av studieperioden, förekommer i nära en fjärdedel av fallen i slutet av perioden. Användningen av skjutvapen har ökat mest utanför storstadslänen, och andelen fall där skjutvapen används i övriga landet börjar närma sig andelen i storstadslänen.

Samtidigt som det dödliga våldet vid konflikter i den kriminella miljön i stor utsträckning flyttat utomhus, har det också blivit vanligare att det i utredningarna endast förekommer ögonvittnen som är obekanta med brottsoffer och gärningspersoner, eller att ingen utomstående bevittnat händelsen. Andelen fall som inträffar under kvällar och nätter är större i slutet av perioden, vilket rimligtvis bör minska sannolikheten att någon utomstående ska ha bevittnat händelsen. Annan forskning visar också att det i vissa områden kan finnas en rädsla för att träda fram som ögonvittne i de fall man gjort iakttagelser i samband med ett brott.

I stort sett uteslutande mäns våld mot andra män

Vad gäller dödligt våld generellt är de flesta brottsoffer män. Under 90- och 00-talen rörde det sig om ungefär två tredjedelar män, men i takt med att konflikter i den kriminella miljön blivit vanligare har andelen ökat, och under de senaste åren utgör män tre fjärdedelar av alla brottsoffer för dödligt våld i Sverige. Fler än nio av tio gärningspersoner vid dödligt våld är män (94 procent).

Vid dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön är könsskillnaderna ännu större, och det rör sig i stort sett uteslutande om män som begår våldet mot andra män (97 procent av alla brottsoffer och samtliga gärningspersoner). I de få fall kvinnor är brottsoffer vid denna typ av dödligt våld är de inte det primära målet för våldet. De dödas i stället tillsammans med, eller i stället för, en pojkvän/sambo eller någon annan nära anhörig.

De inblandade är yngre än tidigare

Brottsoffer för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön är generellt yngre än vid andra typer av dödligt våld. En fjärdedel av brottsoffren som ingår i föreliggande studie är 23 år eller yngre vid brottstillfället, och medianåldern vid brottstillfället är 28 år. Förutom brottsoffer omfattar studien även personer som misstänkts, och i uppklarade fall även konstaterade gärningspersoner. De misstänkta är tydligt yngre än brottsoffren (medianålder 23,5 år) medan gärningspersonerna bara är marginellt yngre (medianålder 27 år). En jämförelse över tid visar också att såväl brottsoffer som misstänkta och gärningspersoner blivit yngre under studieperioden. För brottsoffer minskar medianåldern från 32,5 år till 25 år mellan den tidigare perioden (2005–2012) och den senare (2014–2017). Motsvarande för misstänkta är en minskning från 27 år till 23 år, och för gärningspersoner en minskning från 28 år till 25 år. Sett till brottsoffers och gärningspersoners levnadsomständigheter speglas detta också i att det i slutet av perioden är vanligare att fortfarande bo hemma hos föräldrar, och ovanligare att vara ensamboende eller bo med en partner. Det är också vanligare i slutet av perioden att vara arbetslös eller att studera, och ovanligare att yrkesarbeta eller att uppbära sjukersättning, sjuk- eller förtidspension.

Vanligare att man tidigare misstänkts för dödligt våld, övergrepp i rättssak och utpressning

De flesta inblandade, såväl brottsoffer som misstänkta och gärningspersoner, har tidigare misstänkts för olika brott. Vanliga brott att ha misstänkts för är våldsbrott, tillgreppsbrott och narkotikabrott. Det är också förhållandevis vanligt att ha misstänkts för brott mot knivlagen och brott mot vapenlagen. Detta gäller över hela den studerade perioden. För tre brottstyper har andelen inblandade som tidigare varit misstänkta dock ökat kraftigt. Dessa brottstyper är dödligt våld, övergrepp i rättssak och utpressning. Exempelvis har andelen brottsoffer som tidigare misstänkts för dödligt våld mer än fördubblats mellan den tidigare perioden och den senare perioden (från 16 procent till 34 procent), andelen som tidigare misstänkts för övergrepp i rättssak har ökat från 17 procent till 30 procent, och andelen som tidigare misstänkts för utpressning har ökat från 16 procent till 31 procent.

En annan tydlig förändring är att alkohol verkar spela en allt mindre roll i det dödliga våldet i den kriminella miljön i dag. Såväl bland brottsoffer som bland gärningspersoner är det en lägre andel som vid brottstillfället intagit alkohol under den senare perioden (11 procent respektive 8 procent) än under den tidigare perioden (23 procent respektive 21 procent). Den andel brottsoffer som vid brottstillfället

har intagit narkotika är i stället större under den senare perioden (40 procent) än under den tidigare (22 procent).

Inblandade återkommer i flera ärenden

Sett till bakomliggande motiv och orsaker till dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön är det vanligare i slutet av perioden att det inte går att utläsa vad som ligger bakom våldet eller vad som föranlett det. I de fall det går, rör det sig ofta om ekonomiska motiv, hämnd eller att gärningspersonen själv känt sig hotad. Att de bakomliggande motiven och orsakerna är okända i större utsträckning under slutet av perioden hänger sannolikt delvis ihop med att det blivit vanligare att det inte finns några ögonvittnen eller andra uppgiftslämnare. I de fall det finns ögonvittnen är de oftare obekanta med brottsoffer och gärningspersoner. I de fall det finns vittnen som är bekanta med brottsoffer och/eller gärningspersoner kan de bidra med information om motiv och orsaker.

En särskild nätverksanalys som ingår i studien visar att det är vanligare att fall i slutet av perioden är länkade till varandra i den meningen att misstänkta i ett ärende också förekommer som misstänkta eller brottsoffer i andra ärenden. Nätverksanalysen identifierar 30 olika kluster av ärenden som ”hör ihop” genom att minst en misstänkt i ett ärende återkommer som misstänkt eller brottsoffer i ett senare ärende.

Generellt är uppkläringen lägre för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön än för andra typer av dödligt våld. Det beror på att dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön är svårare att utreda, eftersom det sällan finns en känd gärningsperson i inledningsskedet av utredningen, vilket är vanligare vid andra typer av dödligt våld. Annan forskning har också visat att uppkläringen är lägre för dödligt våld som sker utomhus och dödligt våld som sker med skjutvapen, något som är vanligt vid konflikter i den kriminella miljön. Föreliggande studie visar också att uppkläringen under den studerade perioden minskat kraftigt inom kategorin dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön. En delförklaring till detta är sannolikt att brott som till sin karaktär är svåra att klara upp har blivit fler under den senare perioden.

Inledning

De senaste åren har antalet fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön ökat. Ofta sker denna typ av dödligt våld med skjutvapen, och inte sällan på allmänna platser där många människor rör sig. Utvecklingen är något som både oroar och engagerar människor, och den får därför stort utrymme i såväl medierapporteringen som samhällsdebatten.

Utvecklingen av dödligt våld enligt Brås senaste studie

Brås senaste studie av det dödliga våldet överlag i Sverige visar att det länge minskade, från omkring 1,3 brottsoffer per 100 000 personer i befolkningen vid 90-talets början, till som lägst 0,8 brottsoffer³ i början av 2010-talet. De senaste åren har nedgången dock brutits och övergått i en uppgång, och nivån för Brås senaste datainsamlingsperiod ligger på cirka 1,0 brottsoffer per 100 000 personer i befolkningen⁴ (Brå 2019b).

Olika typer av dödligt våld har utvecklats olika över tid, men en tydlig trend är att dödligt våld i nära relationer och övrigt dödligt våld inom familjen har minskat sedan 90-talet. Våld i nära relationer låg på en relativt stabil nivå på omkring 20 fall per år fram till mitten av 00-talet, men minskade då till omkring 15 fall per år. Övrigt dödligt våld inom familjen minskade redan under 90-talet, och har sedan dess legat relativt stabilt på drygt 10 fall per år. Det kan exempelvis röra sig om föräldrar som dödar sina barn, eller vuxna barn som dödar sina föräldrar. Dödligt våld vid så kallade spontanbråk och andra dispyter minskade också under 90-talet, från som mest 35 fall per år till drygt 20. De senaste åren har denna kategori av dödligt våld ökat igen, till omkring 30 fall per år.

Dödligt våld i samband med sexuella övergrepp är mycket ovanligt under hela perioden 1990–2017; det brukar röra sig om något enstaka fall årligen. Andra mindre vanliga slag av dödligt våld är

³ Fyraårs-medelvärde 2011–2014.

⁴ Fyraårs-medelvärde 2014–2017.

dödligt våld som begås av en psykiskt sjuk person utanför familjen, dödligt våld i samband med rån eller inbrott samt dödligt våld vid hatbrott (inklusive terrordåd).

En tydlig trend är också att fall som rör konflikter i den kriminella miljön har ökat sedan mitten av 00-talet, och under de senaste åren i en ökande takt. Under perioden för Brås senaste datainsamling (2014–2017) inträffade årligen nära 30 fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, vilket utgör en dryg fjärdedel av det dödliga våldet i Sverige (27 procent). Motsvarande siffror för tio år sedan (2004–2007) var omkring 10 fall per år, vilket var en dryg tionedel (12 procent) av det dödliga våldet i Sverige. Ökningen av det dödliga våldet i Sverige överlag de senaste åren härrör alltså främst från konflikter i den kriminella miljön.

Typologi över grupper i den kriminella miljön

I en tidigare studie från Brå har man intervjuat olika personer inom rättsväsendet om den kriminella miljön och dess olika aktörer (Brå 2016). Utifrån vad som framkommit i intervjuerna konstruerades en typologi över grupper i den kriminella miljön, med fyra övergripande kategorier. I föreliggande studie är det inte möjligt att använda typologin som ett analysverktyg, eftersom uppgifter om eventuell gängtillhörighet inte alltid är kända eller framgår av förundersökningsmaterialet. Typologin är dock värdefull genom att den ger en överblick som underlättar förståelsen av den kriminella miljöns olika grupperingar och deras våldsanvändning. De fyra kategorierna utgörs av:

Självdefinierade grupper

Självdefinierade grupper är grupper som själva lyfter fram sin grupp-tillhörighet i form av namn, attribut och medlemskap. Till kategorin självdefinierade grupper räknas exempelvis kriminella mc-gäng, men även andra grupper som har gett sig själva ett namn. För mc-gängen är processen fram till ett fullvärdigt medlemskap ofta relativt lång och kan pågå i flera år. Det är vanligt med en rekryteringstrappa med olika steg som vanligtvis måste passeras innan fullvärdigt medlemskap kan komma i fråga.

Andra självdefinierade grupper har inte en lika omfattande rekryteringsprocess som mc-gängen. Vissa grupper har en pyramidspelskaraktär, där affärsidén för det ledande skiktet är att tjäna pengar på medlemmarnas avgifter. Medlemmar kan få betala en inträdesavgift för att gå med, löpande månadsavgifter och avslutningsvis en större summa för att tillåtas lämna gruppen. För att ytterligare öka ledarnas profit kan medlemmar även bötfällas för upplevda oförrätter.

Till följd av affärsupplägget har dessa grupper många gånger en mer offensiv rekrytering än övriga grupper.

Medlemmar i de självdefinierade grupperna har ofta egna agendor, och syftet med medlemskapet är att tjäna pengar. För att hålla ihop grupperna tillämpas hierarkier och kollektiva regler. Överträdelser bestraffas och kan till och med leda till uteslutning och i värsta fall dödligt våld. Historiskt har det förekommit flera större konflikter mellan olika mc-gäng när någon ny aktör försöker etablera sig. Mc-gängen beskrivs som strukturerade i den meningen att beslutet om att ta till våld i en konfliktsituation måste sanktioneras på ledningsnivå. Där övervägs vilka konsekvenser våldsanvändningen kan få för klubben i stort.

Självdefinierade grupper som är nybildade eller fortfarande i etableringsfasen beskrivs som mer benägna att ta till våld än redan etablerade grupper, eftersom de har ett behov av att bygga upp sitt kollektiva skrämsekapital och bli respekterade i den kriminella miljön.

Stadsdels- och förortsbaserade grupper

Gemensamt för stadsdels- och förortsbaserade grupper är att medlemmarna har kopplingar till ett gemensamt bostadsområde, och att de ofta har växt upp tillsammans och ingått i samma umgängeskrets sedan de var barn. Bilden är att det sällan sker någon aktiv rekrytering till sådana grupper. Det är snarare så att vissa personer gradvis glider in i kriminalitet som en följd av att de bor i området och befinner sig i en miljö med kriminellt aktiva personer i närheten. Äldre kriminella individer fungerar som förebilder för en del yngre personer. Medlemmar i förorts- och stadsdelsbaserade grupper beskrivs generellt som mer händelsestyrda och spontana i sin våldsanvändning. De har inte lika strukturerade beslutsvägar som inom mc-gängen, utan beslutet tas på individnivå. Detta innebär att tröskeln till våldsanvändning i vissa fall kan vara mycket låg. När en konflikt väl uppstått är det inte heller lätt att backa utan att förlora trovärdighet. Förorts- och stadsdelsbaserade grupper använder sällan något gruppnamn, symboler eller attribut. I stället händer det att de omnämns med gruppnamn som myntats av polisen eller medierna.

Familje- och släktbaserade nätverk

Som namnet antyder består familje- och släktbaserade nätverk av personer som delar släktskap med varandra, och medlemmarna föds bokstavligen in i sådana grupper. I takt med att personerna blir äldre och får mer erfarenhet kan de successivt tilldelas större ansvar. Många av nätverken beskrivs ha lätt för att ta till grovt våld. Några av nätverkens kärnor beskrivs också vara genomsyrade av föreställningen att oförrätter måste besvaras för att gruppen ska upprätthålla

sin heder och respekt. Konsekvensen blir att även mycket triviala konflikter kan resultera i allvarligt våld. Det förekommer också mycket internt våld. Inte heller familje- och släktbaserade grupper beskriver vanligtvis sin grupp genom namn eller olika attribut. I likhet med de stadsdels- och förortsbaserade grupperna kan de antingen tilldelas ett namn av polisen eller medierna, eller så har de inget.

Projektbaserade konstellationer

Projektbaserade konstellationer är projektgrupper som sätts ihop för att bedriva en vinstdrivande kriminell verksamhet, exempelvis narkotikasmuggling, storskaliga stölder eller omfattande bedrägerier. Precis som för en projektgrupp i den legala ekonomin består projektbaserade konstellationer av en eller flera projektledare samt flera projektmedarbetare, ofta med specifikt tilldelade arbetsuppgifter. En projektbaserad konstellation kan bestå av personer från självdefinierade grupper, stadsdels- och förortsbaserade grupper och familje- och släktbaserade nätverk. Medarbetarna rekryteras utifrån kompetens, pålitlighet, rykte och förmåga, i förhållande till den specifika funktion de ska ha i projektgruppen. Alla personer som ingår i projektbaserade konstellationer är inte yrkeskriminella. Åtskilliga personer är bara behjälpliga då och då.

Andra studier om våld och konflikter i den kriminella miljön

En kartläggning från Polismyndigheten har identifierat 50 kriminella nätverk i region Stockholm 2019, varav 30 nätverk bedöms ha ett högt eller mycket högt våldskapital. Majoriteten av dessa är så kallade lokala kriminella nätverk. Utmärkande för sådana nätverk är att de i huvudsak är verksamma i ett specifikt geografiskt område som de har anknytning till. De ägnar sig åt narkotikabrottslighet och har ofta ett betydande våldskapital. De motsvarar i stor utsträckning det som i Brås typologi kallas förorts- och stadsdelsbaserade grupper och vissa familje- och släktbaserade nätverk. Majoriteten av de lokala kriminella nätverken är verksamma i utsatta områden. Förutom sådana omfattar de 50 identifierade kriminella nätverken *tongivande kriminella aktörer, extremistnätverk, självmarkerande grupper och risksupportermiljön*. Tongivande kriminella aktörer motsvarar i Brås typologi de projektbaserade konstellationerna. De bedriver oftast sin brottsliga verksamhet i projektform där olika personer med olika specialistkompetens engageras i projekten. Det kan exempelvis röra sig om kurirer, bulvaner och målvakter, och exempel på verksamhetsområden är storskalig narkotikasmuggling eller avancerad ekonomisk brottslighet. Extremistnätverk är nätverk vars sammanhållning baseras på en ideologisk övertygelse. Exempel

är högerextremism, autonom vänster och våldsbejakande islamism. Självmarkerande grupper är i huvudsak de kriminella mc-gängen (i Brås typologi självdefinierade grupper). Deras brottslighet sträcker sig från att i huvudsak syssla med ekonomisk brottslighet till att ha en mer offensiv framtoning i våldssammanhang. De utmärker sig också genom sin organisation och sin tydliga hierarkiska struktur. Med risksupportermiljön avses i kartläggningen så kallade ”firmagrupperingar”, vars huvudsakliga verksamhet består av våldsytringar som vanligen riktas inbördes mot andra nätverk i risksupportermiljön. Våldet sker antingen i form av arrangerade konfrontationer, planerade överfall eller spontana bråk. Av de 50 identifierade kriminella nätverken hade nära 30 nätverk genomfört eller anstiftat skjutningar under kartläggningsperioden, och 20 nätverk var eller hade varit involverade i konflikter med andra nätverk under perioden. Konflikterna kan exempelvis röra konkurrens om lokala narkotikamarknader. När avsikten är att döda någon används skjutvapen. Sprängningar används när man vill markera eller hota (Polismyndigheten 2019a).

En annan kartläggning från Polismyndigheten identifierade 2017 61 områden i svenska städer som *särskilt utsatta områden*, *riskområden* respektive *utsatta områden*. Enligt kartläggningen kan det antas att det i ett genomsnittligt utsatt område finns tre kriminella nätverk och drygt 70 medlemmar, varav åtta är tongivande. I de flesta särskilt utsatta områdena uppgår dock antalet medlemmar till över 100. Totalt finns det minst 5 000 medlemmar fördelade på omkring 200 kriminella nätverk i de utsatta områdena. Nätverken är oftast löst sammansatta med en informell hierarki. Deras huvudsakliga sysselsättning är narkotikaförsäljning och den vanligaste drogen är cannabis. Av kartläggningen framgår vidare att Polismyndigheten ser en förändring i hur våldet mellan kriminella utövas. Man menar att uppgörelser tidigare skedde i det dolda, på undanskymda platser eller inomhus, medan våldet i dag flyttat ut och i större utsträckning sker i det offentliga rummet. Polismyndigheten beskriver också att färre drar sig för att använda skjutvapen i konflikter jämfört med tidigare, och att våldet sker mer impulsivt idag. Mycket av våldet i den kriminella miljön sker just i de utsatta områdena (Polismyndigheten 2017). I en uppdaterad kartläggning publicerad 2019 har två områden numera avförts från listan över utsatta områden och ett område har tillkommit (Polismyndigheten 2019c).

Externa konflikter mellan olika grupper kan röra narkotika, försäljningsområden och pengar. De kan också ha sin upprinnelse i mer personliga konflikter mellan enskilda medlemmar, men sedan utvecklas till fullskaliga konflikter mellan grupperna de tillhör. Konflikterna kan röra både mer affärsmässiga saker, såsom obetalda skulder eller andra fordringar, och saker av mer privat karaktär,

såsom flickvänner eller vissa beteenden som upplevts som kränkande (Brå 2016 och 2019a).

Även utländsk forskning visar att konflikter i gängmiljö som leder till dödligt våld kan ha sitt ursprung i mycket olika sammanhang och motiv. Det kan röra sig om instrumentella motiv, såsom strider om fysiska områden eller marknadsandelar på den kriminella narkotikamarknaden, men det kan också röra sig om mer expressiva motiv, såsom konflikter kring gängets heder och ära. Gängrelaterat våld kan förknippas med så många olika motiv, omständigheter och kontexter att den enda gemensamma nämnaren egentligen är just att våldet sker i gängmiljö (Mares 2010).

Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av det ökande dödliga våldet i den kriminella miljön är syftet med föreliggande studie att fördjupa kunskapen om sådant dödligt våld och dess utveckling under perioden 2005–2017.

Den övergripande frågeställningen är om det förutom volymökningen av det dödliga våldet i den kriminella miljön även skett förändringar i dess karaktär? Följande frågor syftar till att besvara den övergripande frågeställningen:

- i. Vilka är brottsplatserna för det dödliga våldet vid konflikter i den kriminella miljön och har de förändrats över den studerade perioden?
- ii. Vilka våldsmetoder används och har de förändrats över den studerade perioden?
- iii. Vilka olika motiv och orsaker ligger bakom våldet och har de förändrats över den studerade perioden?
- iv. Vilka är brottsoffer, gärningspersoner och misstänkta utifrån kön, ålder och olika levnadsomständigheter och har de förändrats över den studerade perioden?
- v. Hur ser de inblandades tidigare brottslighet ut och har den förändrats över den studerade perioden?
- vi. I vilken utsträckning är ärenden länkade till varandra i den meningen att misstänkta i ett ärende även förekommer som misstänkta eller brottsoffer i andra ärenden och har detta förändrats över den studerade perioden?
- vii. I vilken utsträckning finns det ögonvittnen till våldet och har det förändrats över den studerade perioden?
- viii. Hur har uppkläringen av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön utvecklats över den studerade perioden?

Metod och material

Brås forskningsmaterial om dödligt våld

Brås forskningsmaterial om dödligt våld har samlats in vid ett antal olika datainsamlingstillfällen genom åren och omspanner i dag tidsperioden 1990–2017. Materialet har legat till grund för flera Brå-studier om dödligt våld genom åren (se Brå 2001, Brå 2007, Brå 2011, Brå 2015b och Brå 2019b). Utgångspunkten för materialet är samtliga polisanmälningar om fullbordat mord och dråp, barnadråp, vållande till annans död i samband med misshandel, samt terroristbrott som omfattar något av detta. För dessa har Brå begärt in anmälningar och slutredovisningsuppgifter från Polismyndigheten. I de fall en anmälan visar sig omfatta dödligt våld och i de fall dödligt våld inte går att utesluta⁵ har Brå därefter begärt in även förundersökningsmaterialet från Polismyndigheten. Brå gör inga egna bedömningar utifrån vad som är känt i ett ärende, om det rör sig om dödligt våld eller huruvida någon är gärningsperson eller ej. Det är i stället rättsväsendets bedömningar som ligger till grund för analysen. Oftast ligger den rättsmedicinska bedömningen av dödsorsaken till grund för rättsväsendets bedömning av om ett ärende rör dödligt våld eller inte. Det förekommer dock även att fall av dödligt våld konstaterats utan att dödsorsaken gått att fastställa, och även enstaka fall där brottsoffrets kropp aldrig påträffats. I personupplärade fall där någon dömts i domstol för det dödliga våldet har i stället domar begärts in från tingsrätt och hovrätt, tillsammans med andra handlingar från domstolsakterna såsom stämningsansökningar, rättspsykiatriska undersökningar, personutredningar från frivården och liknande. Från förundersökningar och domstolsmaterial har sedan olika uppgifter kodats och analyserats. Uppgifterna rör såväl själva händelsen som brottsoffret och (i upplärade fall) konstaterade gärningspersonen.

⁵ Majoriteten av alla anmälningar om dödligt våld visar sig vid kontroll röra andra händelser än dödligt våld, exempelvis alkohol- eller drogförgiftningar, självmord, dödsolyckor eller naturlig död.

Fördjupningsstudie om konflikter i den kriminella miljön

I Brås forskningsmaterial används en typologi av dödligt våld som tidigare använts inom det internationella forskningssamarbetet European Homicide Monitor (Ganpat m. fl. 2011) och som sedan delvis reviderats av Brå (Brå 2019b). En av typologins kategorier är *dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön*. I denna fördjupningsstudie analyseras fall inom denna kategori av dödligt våld.

Nytt för denna studie är dels att den inkluderar analyser av misstänkta, utöver analyser av brottsoffer och konstaterade gärningspersoner, dels att personnummer har samlats in för att kunna koppla personer till uppgifter om tidigare brottslighet och för att möjliggöra en nätverksanalys.⁶ Personnummer på avlidna brottsoffer har begärts in från Polismyndigheten och personnummer på misstänkta och gärningspersoner har hämtats från Brås misstankeregister. Att komplettera forskningsmaterialet med personnummer har varit relativt resurskrävande, varför kompletteringen begränsats till åren 2005–2017. Totalt omfattar studien 216 fall av dödligt våld, fördelat på 200 ärenden⁷. Nätverksanalysen samt de analyser som omfattar beskrivningar av tidigare brottslighet bland de inblandade omfattar dock endast 197 ärenden. Detta beroende på att ett av ärendena inte har gått att återfinna i Polismyndighetens register, och att det i två ärenden inte har funnits någon registrerad person, eftersom brottsoffret saknat fullständigt personnummer och ingen varit misstänkt i ärendet. Analyserna görs dels utifrån olika aspekter av det dödliga våldet (kontext, brottsplats, vapen/våldsmetod, kön, ålder, etc.), dels utifrån annan registrerad brottslighet bland personerna i studiematerialet. Många av analyserna görs utifrån en indelning av materialet i två perioder, 2005–2012 respektive 2013–2017. Därför redovisas även uppgifterna i tabell 1 uppdelat på dessa perioder.

⁶ Insamlingen av personnummer och uppgifter om tidigare brottslighet gäller samtliga fall av dödligt våld under den studerade perioden, inte bara fall som rör dödligt våld i den kriminella miljön.

⁷ Ett ärende kan omfatta flera brottsoffer.

Tabell 1. Antal fall av dödligt våld och antal gärningspersoner vid konflikter i den kriminella miljön, hämtat från Brås forskningsmaterial, samt antal ärenden registrerade hos Polismyndigheten och antal registrerade personer i dessa ärenden.

	2005–2012	2013–2017	Totalt
Brottsoffer (fall) i Brås forskningsmaterial	84	132	216
Gärningspersoner i Brås forskningsmaterial	59	35	94
Ärenden hos Polismyndigheten	78	119	197
Registrerade personer i ärendena	285	547	832
därav brottsoffer	81	128	209*
därav misstänkta	142	354	496
därav medmisstänkta	14	35	49
därav gärningspersoner	48	30	78*

* Totalt 7 brottsoffer och 16 gärningspersoner från forskningsmaterialet har inte gått att återfinna i Polismyndighetens register. I de flesta fall beror detta sannolikt på att de saknat ett svenskt personnummer.

Vad gäller misstänkta ska man ha i åtanke att det i vissa ärenden kan finnas personer som felaktigt registrerats som misstänkta, och att det i andra ärenden är så att faktiska gärningspersoner inte registrerats eftersom de aldrig kommit att misstänkas. Denna felkälla finns dock i alla ärenden, och studiens fokus är utvecklingen över tid, varför studien ändå bedöms som meningsfull att göra. En fördel med att studera misstänkta är att uppkläringen generellt är lägre för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön än vid andra typer av dödligt våld. Det innebär att analyser av misstänkta kompletterar analyser av gärningspersoner, som vid en låg uppkläring kan vara mer osäkra.

Rapportens begrepp: brottsoffer, misstänkta, medmisstänkta och gärningspersoner

Ett *brottsoffer* är i denna studie någon som avlidit till följd av dödligt våld. I rättsväsendets hantering ses vanligtvis även anhöriga som brottsoffer. I denna studie används dock begreppet uteslutande för den som avlidit till följd av det dödliga våldet, om inget annat anges.

En misstänkt är i denna studie någon som i ett ärende om dödligt våld registrerats som lägst skäligen misstänkt för det dödliga våldet.

Vissa analyser omfattar även medmisstänkta. En medmisstänkt är i denna studie någon som i ett ärende som omfattar dödligt våld,

har registrerats som misstänkt för något annat brott än det dödliga våldet. De vanligaste brotten bland medmisstänkta i studien är skyddande av brottsling och brott mot vapenlagen.

En *gärningsperson* är i denna studie någon som dömts för dödligt våld i den högsta domstolsinstans som prövat fallet. Personer som endast dömts för medhjälp utgör därför inte gärningspersoner i studien. Även om man fastställt vem som är gärningsperson händer det i vissa fall att en rättslig prövning inte kommer till stånd: när personen avlidit före den rättsliga prövningen, alternativt undgår rättslig prövning på grund av att hen avlidit, är under 15 år eller har flytt utomlands. Sådana fall förekommer, även om de är ovanliga. I de fallen ligger i stället den polisiära bedömningen till grund för om personen kodats som gärningsperson eller ej.

I studien görs särskilda analyser för brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner.

Definitioner: den kriminella miljön respektive kriminella nätverk och grupperingar

I rapporten används begreppen *den kriminella miljön* och *kriminella nätverk och grupperingar*. Med den kriminella miljön menas den vinningsdrivna miljö där personer enskilt eller tillsammans systematiskt begår brott för att tjäna pengar. Det handlar ofta om brott med kopplingar till narkotikahandel eller organiserad brottslighet. Begreppet används i bestämd form singularis för att betona att den kriminella miljön är skild från den vanliga legala miljön, snarare än att det finns olika geografiska områden eller platser som utgör kriminella miljöer (illegala spelklubbar, platser där narkotikahandel eller prostitution förekommer och liknande). Att den kriminella miljön är vinningsdriven innebär också att andra former av organiserad brottslighet, som exempelvis fotbollshuliganism eller våldsbejakande politisk extremism, inte med automatik ingår i miljön. Definitionen omfattar inte heller fall där de inblandade tillhör marginaliserade grupper eller missbrukarkretsar, där brottslig verksamhet visserligen förekommer, men inte på samma systematiska och målinriktade sätt. Definitionen är inte helt lätt att operationalisera, och gränsdragningen är lättare i vissa fall än i andra.

Kriminella nätverk och grupperingar utgörs av såväl självmarkerande grupperingar⁸ som mer löst sammansatta nätverk av människor som begår vinningsbrott tillsammans. En typologi över grupperingar i den kriminella miljön beskrivs på sidan 12. Personer som förekommer i studien kan ingå i olika nätverk och grupperingar, men kan också vara en del av den kriminella miljön utan att ingå

⁸ Grupperingar som bär synliga gemensamma symboler och som själva namngivit grupperingen.

i något nätverk. I vissa fall kan en person också ingå i ett nätverk utan att det framgår av materialet.

Social nätverksanalys

Inom många olika samhällsvetenskapliga forskningsdiscipliner används ibland social nätverksanalys (*social network analysis*, SNA) för att studera hur människor interagerar med varandra. Det kan röra sig om så vitt skilda områden som individers psykiska och fysiska hälsa, mönster i internationell handel eller olika staters bilaterala kontakter. Somliga menar att social nätverksanalys är, eller är på väg att bli, en del i ett särskilt paradigm, strukturanalys, medan andra menar att social nätverksanalys inte utgör en teoretisk inriktning i sig, utan främst är en uppsättning metoder (Borell och Johanson 1996).

Utgångspunkten i social nätverksanalys är *noder* och *länkar*. Noderna är själva studieobjekten och kan utgöras av personer, organisationer, länder eller vad man nu väljer att studera, och länkarna är olika kopplingar mellan dessa. I vår studie utgörs noderna av brottsoffer, misstänkta och medmisstänkta, i ärenden om dödligt våld. Länkarna utgörs av polisens ärendenummer (k-nummer) som kopplar samman de personer som registrerats som misstänkta och avlidna brottsoffer i dessa ärenden.

Inom social nätverksanalys studeras vanligen hur noder och länkar är (och ibland inte är) kopplade till varandra. I denna studie ligger fokus dock inte så mycket på *hur* individer och ärenden är kopplade till varandra, utan nätverksanalysen används snarare för att definiera ett urval ärenden som *är* kopplade till varandra, och sedan beskrivs ärendena utifrån olika ärendespecifika uppgifter. I analysen studeras ärenden som hänger ihop, genom att misstänkta i ett ärende återfinns som misstänkta eller brottsoffer i andra ärenden. Alla ärenden som är direkt kopplade till varandra på detta sätt benämns i denna studie som ett kluster (på engelska *component*). Ett exempel på ett sådant kluster finns i figur 11.

Möjliga felkällor

Jämfört med många andra brottstyper kommer de flesta fall av dödligt våld till rättsväsendets kännedom, och det så kallade mörkertalet är därför mycket lågt (Brå 2019b). Det innebär att forskningsmaterialet håller en mycket god kvalitet vad gäller antalet ärenden och vilka brottsoffer som analysen omfattar.

Uppklaringen för dödligt våld generellt är hög, jämfört med andra brottstyper. Vad gäller dödligt våld i just den kriminella miljön är dock uppkylaringen betydligt lägre än för dödligt våld generellt.

Detta påverkar bilden av gärningspersoner i studien, och man bör ha i minnet att analyserna endast omfattar gärningspersoner som befunnits skyldiga. Förutom gärningspersoner analyseras här även misstänkta. Detta är ett sätt att delvis avhjälpa problematiken med den lägre uppkläringen.

Vad gäller typologin över dödligt våld bedöms ärendena utifrån förundersökningsmaterial och (i de fall ärendena personupplärdats) domar och andra dokument från domstolsakter. I flera fall av dödligt våld finns förhållandevis lite information i förundersökningsmaterialet om de bakomliggande motiven och orsakerna, så det årliga antalet ärenden som bedömts bero på konflikter i den kriminella miljön bör betraktas som en lägstanivå. Som redan beskrivits är definitionen av den kriminella miljön inte heller helt lätt att operationalisera. I vissa fall är det inte självklart om ett fall kategoriseras som konflikt i den kriminella miljön eller som *spontanbråk och dispyter*, vilket är den kategori som ofta används för olika bråk i missbrukarkretsar.

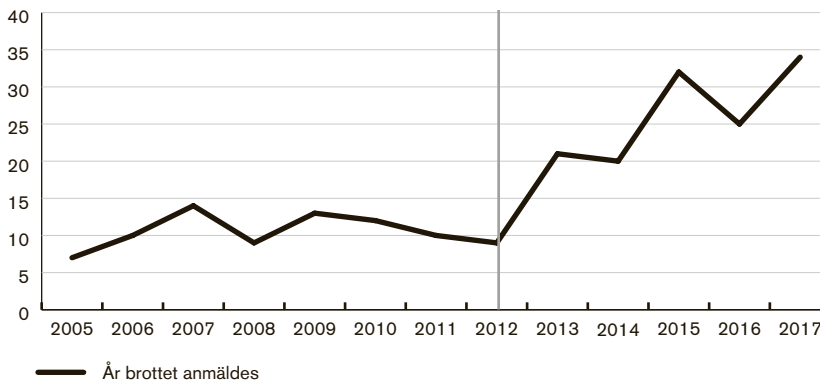
Det bör också noteras att flera olika personer har varit involverade i kodningen av forskningsmaterialet genom åren. Det rör sig hittills om sex olika insamlingstillfällen. Kodningsarbetet kräver ibland egna bedömningar av de olika omständigheterna kring brotten, och vissa gränsdragningar är lättare att göra än andra (jämför exempelvis brottsoffrets ålder respektive tidigare missbruk). Det innebär att olika kodare kan göra delvis olika bedömningar. För att säkerställa en god överensstämmelse mellan kodare vid den senaste datainsamlingen genomfördes initialt ett antal provkodningar inom kodningsteamet. Vid jämförelser över tid råder dock en något större osäkerhet.

En annan möjlig felkälla är att Polismyndigheten sannolikt blivit bättre på att identifiera dödligt våld som härrör från den kriminella miljön, i takt med att man byggt upp en kriminalunderrättelseverksamhet och ökat kunskapen om kriminella nätverk och grupperingar. Underrättelseverksamheten har utvecklats mycket under den studerade perioden, och i dag finns det sådan verksamhet på flera olika nivåer inom Polismyndigheten. Detta har sannolikt haft en påverkan på kvaliteten i förundersökningar om dödligt våld och antalet fall där det framgår att det verkligen rör sig om en konflikt i den kriminella miljön.

Resultat

I Brås forskningsmaterial om dödligt våld mellan 2005 och 2017 registrerades totalt 216 fall av dödligt våld som bedömts härröra från konflikter i den kriminella miljön.

Figur 1. Antal fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön 2005–2017.

Som framgår av figur 1 låg antalet sådana fall relativt stabilt på en nivå omkring 10 per år under andra halvan av 00-talet. Från och med 2013 har dock antalet fall ökat kraftigt, och mer än tredubblats på fem år. Totalt registrerades 84 fall under de första åtta åren av den studerade perioden (2005–2012) och 132 fall under de resterande fem åren av perioden (2013–2017). Det motsvarar i genomsnitt 11 fall per år under den tidigare perioden och 26 fall per år under den senare perioden. Den högsta årsvisa noteringen under hela den studerade perioden var 34 fall år 2017.

Eftersom det är en sådan tydlig ökning av antalet fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön efter 2012, kommer den fortsatta resultatredovisningen i stor utsträckning att bestå av jämförelser mellan de åtta åren 2005–2012 (benämns i rapporten som den *tidigare perioden*) och de fem åren 2013–2017 (benämns som den *senare perioden*). För att hantera att de två perioderna är olika

långa, redovisar vi det genomsnittliga antalet per år, i de grafer och tabeller som redovisar antal fall.

Brottsplatser

I första hand ett storstadsfenomen

En uppdelning mellan storstadslänen och övriga landet visar att Stockholm sammantaget för hela perioden har flest fall, följt av Västra Götaland och Skåne. I en sjättedel (16 procent) av alla fall ligger brottsplatsen utanför något av storstadslänen.

Befolkningmässigt är Skåne minst, och om man tar hänsyn till befolkningmängden⁹ är det årsvisa antalet fall per 100 000 personer i befolkningen störst i Skåne län (0,31 fall), följt av Stockholms län (0,28 fall) och Västra Götalands län (0,27 fall). I övriga landet, där ungefär hälften av landets befolkning bor, är antalet fall 0,06 per 100 000 personer i befolkningen.

Tabell 2. Antal fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, uppdelat på respektive storstadslän och övriga landet, andel fall av det totala antalet fall samt genomsnittligt antal fall per år och per 100 000 personer i befolkningen, 2005–2017.

	Antal	Andel	Per 100 000 i befolkningen
Stockholms län	75	35 %	0,28
Västra Götalands län	56	26 %	0,27
Skåne län	50	23 %	0,31
Övriga landet	35	16 %	0,06
Totalt	216	100 %	0,17

Ökningen är störst i Stockholms län

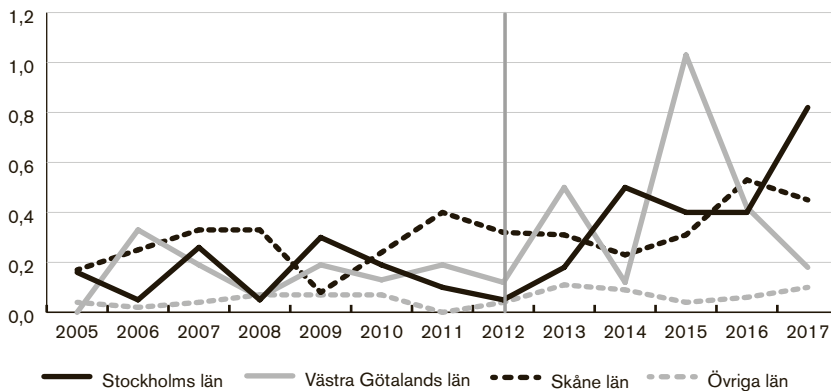
En uppdelning över tid visar att ökningen i antal fall är störst i Stockholms län (från i genomsnitt 3 fall per år under den tidigare perioden till 10 fall under den senare perioden), följt av Västra Götalands län (från i genomsnitt 2 fall per år under den tidigare perioden till 7 fall under den senare perioden), övriga landet (från i genomsnitt 2 fall per år under den tidigare perioden till 4 fall under den senare perioden) och Skåne län (från i genomsnitt 3 fall per år under den tidigare perioden till 5 fall under den senare perioden).

⁹ Genomsnittlig befolkningmängd 2005–2017.

Figur 2 visar en stor årsvis variation inom de olika storstadslänen. Utmärkande är Västra Götaland, som har den högsta nivån av storstadslänet 2013, följt av den lägsta nivån 2014, den högsta 2015 (ett extremår i länet, med 17 fall) och den lägsta 2016. Som vid allt dödligt våld är det även vid konflikter i den kriminella miljön vanligt med en stor årsvis variation, jämfört med bland vanligare brotts typer. Konflikter uppkommer och avklingar under olika år. Tidigare forskning om skjutvapenvåld i Sverige har också visat en ökad risk, i både tid och rum, för nya skjutningar när en skjutning ägt rum, och att en stor del av skjutningarna är svar på tidigare skjutningar i pågående gängkonflikter (Sturup m. fl. 2017).

I övriga landet står Uppsala län för flest fall (7 fall under hela studieperioden), följt av Halland, Södermanland och Östergötland (4 fall vardera under hela studieperioden).

Figur 2. Antal fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön per 100 000 personer i befolkningen, uppdelat på respektive storstadslän och övriga landet 2005–2017.

Främst i storstadskommunerna

I Stockholms län är det främst Stockholms kommun som står för ökningen. Sett till hela perioden står Stockholms kommun dessutom för drygt hälften (52 procent) av fallen i länet, följt av Botkyrka (11 procent) och Södertälje (8 procent). I Västra Götalands län står Göteborgs kommun för den största ökningen. Sett till hela perioden är det också främst i Göteborgs kommun som brotten ägt rum (71 procent), följt av Borås (5 procent). I Skåne är det Malmö kommun som står för ökningen mellan perioderna. De flesta brottsplatserna finns också i Malmö (56 procent), och därefter i Helsingborg (17 procent).

Kraftig överrepresentation i socialt utsatta områden

Polismyndigheten har i en rapport publicerat en lista över 61 utsatta områden i landet som man menar utmärks av *låg socioekonomisk status i kombination med att kriminella har en inverkan på lokalsamhället* (Polismyndigheten 2017). Inom ramen för föreliggande studie har Brå delat in fallen efter om brottsplatserna ligger i något av de utsatta områdena eller ej. Tabell 3 visar att nära en tredjedel (29 procent) av det dödliga våldet i den kriminella miljön under åren 2005–2017 skedde i sådana områden. Jämfört med resten av landet är de utsatta områdena mycket små; knappt sex procent av befolkningen bor där. Relaterat till antalet män i befolkningen¹⁰ sker det i utsatta områden mer än åtta gånger så mycket av det dödliga våldet i den kriminella miljön som i övriga landet. Vad gäller jämförelsen bör det påpekas att vilka områden som kan anses utsatta kan variera över tid, och Polismyndighetens lista gör inte anspråk på att visa hur situationen såg ut något annat år än när listan publicerades 2017. Den kraftiga överrepresentationen i de utsatta områdena antyder dock en stabilitet i den sociala utsattheten över tid. Det bör också påpekas att jämförelsen gäller om brottsplatsen ligger i ett socialt utsatt område eller ej. Skulle den även omfatta händelser som skett utanför socialt utsatta områden, men där brottsoffer eller gärningsperson har en anknytning till ett sådant område, skulle skillnaderna sannolikt bli ännu större.

Tabell 3. Dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön (2005–2017) i utsatta områden¹¹ respektive i övriga landet. Antal, andel och årligt genomsnittligt antal per 100 000 män i befolkningen.

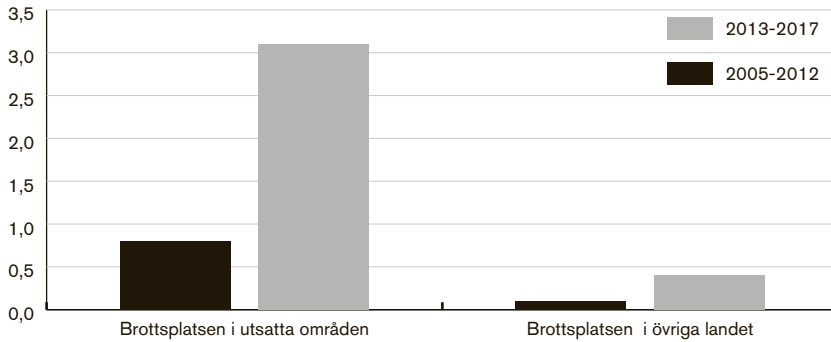
	Antal	Andel	Årligt genomsnittligt antal fall per 100 000 män i befolkningen
Utsatta områden	63	29	1,7
Övriga landet	144	67	0,2
Okänt	9	4	—
Totalt	216	100	0,3

En jämförelse mellan de båda perioderna visar också att det årligt genomsnittliga antalet fall per 100 000 män i befolkningen fyrdubb- lats från den tidigare till den senare perioden, i såväl utsatta områden (från 0,8 till 3,1) som i övriga landet (från 0,1 till 0,4).

¹⁰ Befolkningsuppgifterna som legat till grund för beräkningen av antalet fall per 100 000 män i befolkningen är från 2017 och tar inte hänsyn till befolkningsökningen över tid.

¹¹ Enligt Polismyndighetens definition.

Figur 3. Årligt genomsnittligt antal fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön per 100 000 män i befolkningen 2005–2012 respektive 2013–2017, i utsatta områden¹² respektive i övriga landet.

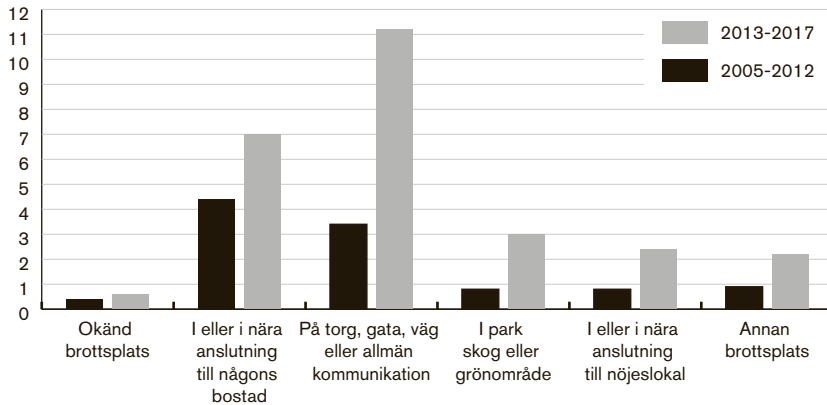
Vanligare att brottsplatsen är utomhus under den senare perioden

Ser man till dödligt våld generellt har en bostad alltid varit den vanligaste typen av brottsplats, även om den över tid har minskat något i betydelse, samtidigt som dödligt våld utomhus har blivit vanligare. Tidigare studier har visat att detta har att göra med den förändring av det dödliga våldets karaktär som skett under en längre tid, med färre familjerelaterade fall och fler fall vid konflikter i den kriminella miljön (Brå 2019b, Brå 2015b).

Vad gäller dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön sammantaget för hela studieperioden är den vanligaste brottsplatsen utomhus *på torg, gata, väg eller allmän kommunikation* (38 procent), följt av *i eller i nära anslutning till någons bostad* (32 procent), *i park, skog eller grönområde* (10 procent) samt *i eller i nära anslutning till nöjeslokal* och *annan brottsplats* (8 procent vardera). I fyra procent av fallen är brottsplatsen okänd. I dessa fall har kroppen flyttats efter brottet.

¹² Enligt Polismyndighetens definition.

Figur 4. Årligt genomsnittligt antal fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, efter typ av brottsplats 2005–2012 respektive 2013–2017.

En jämförelse mellan de båda perioderna visar att samtliga typer av brottsplatser har blivit vanligare under den senare perioden. Främst är det dock olika platser utomhus som blivit vanligare, tillsammans med kategorin *annan brottsplats*. Även *inom* kategorin dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön har det alltså blivit vanligare att våldet sker utomhus på olika platser dit allmänheten äger tillträde. Som figuren också visar innebär detta dock inte att det sker färre fall av dödligt våld inomhus, utan att det under den senare perioden tillkommit en större mängd fall där våldet främst sker utomhus.

Vad gäller brottsplatstypen *någons bostad* rör det sig i första hand om brottsoffrets bostad, men det förekommer även att bostaden tillhör någon annan (vän, släkting, kumpan osv.). Endast i sällsynta fall rör det sig om gärningspersonens bostad (vilket också påverkas av att uppkläringen är låg för denna typ av dödligt våld, eftersom det endast i uppklarade fall går att slå fast att en bostad tillhör en gärningsperson).

Exempel på annan brottsplats är olika arbetsplatser, i eller i anslutning till skolor, parkeringshus och liknande. Vad gäller skolor är det i första hand under kvällar och nätter och inte under dagtid som brotten sker. Man kan därför utgå ifrån att brotten inte främst är kopplade till den verksamhet som bedrivs på platsen.

Våldsmetoder

Användningen av skjutvapen ökar kraftigt i den kriminella miljön

Den vanligaste våldsmetoden vid dödligt våld generellt i Sverige är kniv, och så har det varit åtminstone så långt tillbaka som Brå studerat det dödliga våldet.¹³ Detta är något som Sverige delar med många andra länder i norra Europa, såsom Danmark, Norge, England, Estland och Ryssland, samt även Australien. I länder i Mellan- och Sydeuropa, såsom Nederländerna, Schweiz och Italien, samt i USA och Kanada är i stället skjutvapen den vanligaste våldsmetoden vid dödligt våld (Brå 2015b). En möjlig förklaring som lyfts fram till att kniv är vanligast i länderna runt Östersjön samt Australien är att det dödliga våldet i dessa länder till stor del är alkoholrelaterat, och det finns ett starkt samband mellan just dödligt knivvåld och kraftigt alkoholkonsumtion (Granath 2012).

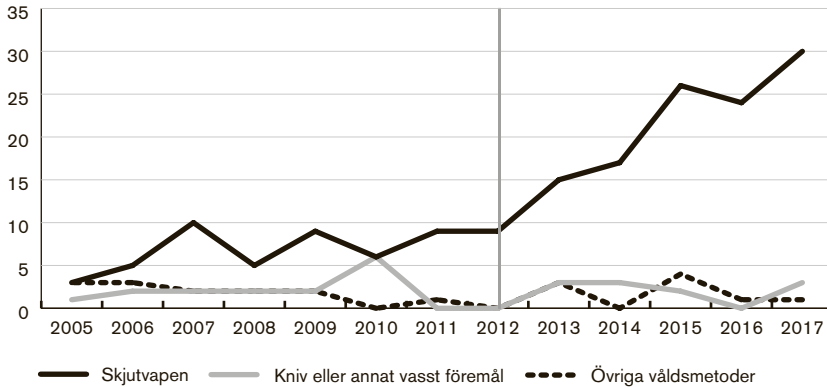
En tidigare studie visar att även om kniv är den vanligaste våldsmetoden vid dödligt våld i Sverige har användningen av skjutvapen ökat stadigt sedan mitten av 00-talet och är i dag nästan lika vanligt som kniv. Även detta har kopplats till förändringen i det dödliga våldets karaktär, med färre familjerelaterade fall och fler konflikter i den kriminella miljön (Brå 2019b).

Vad gäller dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön under hela studieperioden sammantaget är den i särklass vanligaste våldsmetoden skjutvapen (78 procent), följt av *kniv eller annat vasst föremål* (12 procent) och *strykning, hängning eller kvävning, trubbigt våld* och *explosioner* (2 procent vardera). Andra mindre vanliga exempel på våldsmetoder är yxa, att anlägga brand eller att använda ett fordon för att döda någon.

Ser man till utvecklingen av olika våldsmetoder över tid visar figur 5 att den ökning av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön som skett under den senare perioden i stort sett uteslutande handlar om skjutvapenvåld. Användningen av kniv och övriga våldsmetoder har inte förändrats mellan de båda perioderna.

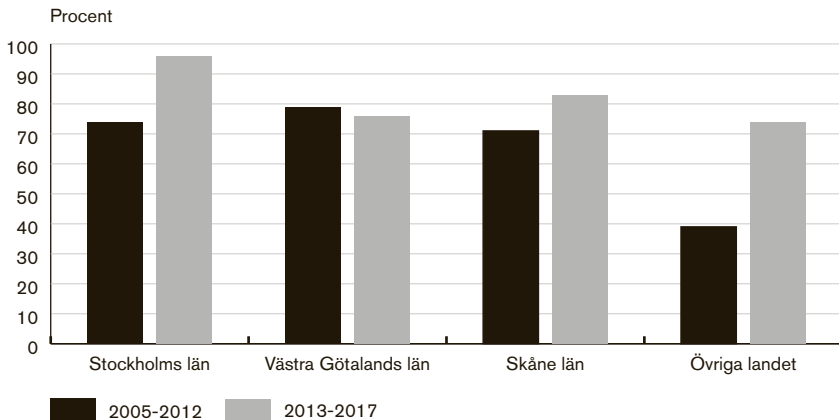
¹³ Brås forskningsmaterial sträcker sig tillbaka till 1990.

Figur 5. Antal fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, uppdelat på olika våldsmetoder, 2005–2017.

En uppdelning på de olika storstadslänen och övriga landet visar att Stockholm har den högsta andelen fall där skjutvapen utgör våldsmetod under den senare perioden, och även den största ökningen mellan de båda perioderna, jämfört med övriga storstads-län. I Västra Götaland har det i stället skett en minskning från den tidigare perioden, då Västra Götaland var det län som hade den största andelen fall där skjutvapen utgjorde våldsmetod. Uppdelningen visar också att den största ökningen mellan de båda perioderna har skett i övriga landet, vars andel under den senare perioden börjar närma sig storstads-länens. Som figur 2 visar är nivån på dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön mycket lägre utanför storstads-länen, men som figur 6 visar har det under den senare perioden alltså blivit vanligare att skjutvapen används i de fall som sker där.

Figur 6. Andel fall där skjutvapen utgör våldsmetod efter storstads-län och övriga landet, 2005–2012 respektive 2013–2017.

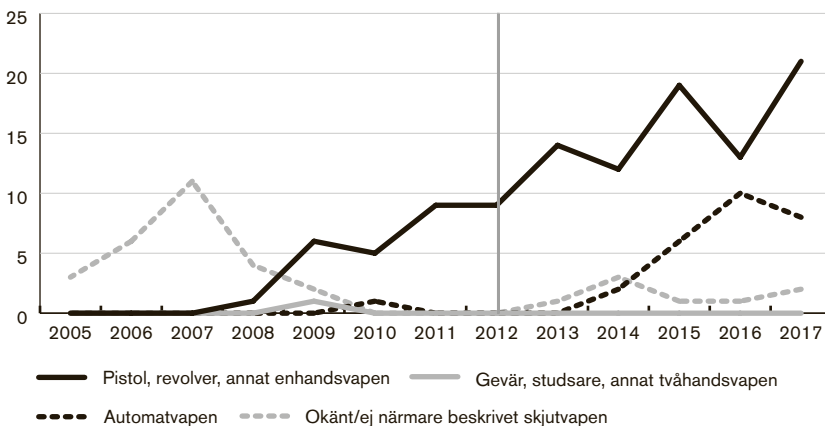
Automatvapen i nära en fjärdedel av fallen med skjutvapen under den senare perioden

Studerar man närmare vilken typ av skjutvapen som använts vid dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, ser man att pistoler, revolverar och andra enhandsvapen är vanligast och står för en stor del av ökningen i slutet av perioden. I början av perioden är materialet behäftat med ett visst bortfall vad gäller vapentyp, varför det råder en viss osäkerhet i analysen. Den rimligaste tolkningen av figur 7 är dock ändå att bortfallet i stor utsträckning består av pistoler, revolverar och andra enhandsvapen, och att sådana är vanligare i början av perioden än vad figuren visar. Den alternativa tolkningen att någon av de andra vapentyperna skulle varit vanligare i början av perioden, för att sedan kraftigt minska, är mindre rimlig.

En tydlig förändring under den senare perioden är att automatvapen förekommer i en förhållandevis stor del av fallen. I nära en fjärdedel (23 procent) av fallen under den senare perioden används sådana vapen. De förekommer i stort sett inte alls under den tidigare perioden (med förbehåll för bortfallet under den perioden). Vanliga automatvapen som används är olika typer av kulsprutepistoler och automatkarbiner av militärt ursprung.

Figur 7 visar också att gevär, studsare och andra typer av tvåhandsvapen i stort sett inte förekommer alls vid konflikter i den kriminella miljön.

Figur 7. Antal fall med olika typer av skjutvapen vid dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, 2005–2017.

Ett sätt att jämföra olika skjutvapens kapacitet är att utgå från deras eldkraft¹⁴ (Widén och Ångström 2005). Eldkraften hos de flesta automatvapen överstiger vida eldkraften hos en vanlig pistol eller revolver. Användningen av automatvapen under den senare perioden bör därför tolkas som en tydligt ökad allvarlighet i våldet. En rapport från Polismyndigheten region Stockholm visar också att det genomsnittliga antalet patronhylsor på brottsplatser, liksom antalet skottskador på brottsoffer vid dödligt våld med skjutvapen i kriminella miljöer, fördubblats under perioden 2011–2018 (Polismyndigheten 2019b). Risken att träffa andra än den eller de som man avsett att skjuta ökar också avsevärt när automatvapen, som har hög eldhastighet, används utomhus på platser där allmänheten vistas.

Brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner

Varje enskilt *fall* i Brås forskningsmaterial utgörs av en unik individ som fallit offer för dödligt våld. När flera personer faller offer för dödligt våld vid samma tillfälle utreds de vanligen tillsammans och utgör då ett *ärende* hos Polismyndigheten. De totalt 216 fallen av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön under hela perioden 2005–2017 fördelar sig på 200 ärenden hos Polismyndigheten, varav 80 ärenden under den tidigare perioden och 120 ärenden under den senare perioden.

Då Brås forskningsmaterial sedan tidigare inte omfattar några personnummer har Brå begärt in uppgifter om brottsoffers personnummer från Polismyndigheten, och även hämtat uppgifter om misstänkta personnummer från Brås register över misstänkta personer. Ett av ärendena har inte gått att återfinna i vare sig Polismyndighetens eller Brås register. I två ärenden har ingen person registrerats i ärendet, eftersom brottsoffret saknat ett fullständigt personnummer och ingen varit misstänkt i ärendet. Följande analys av inblandade omfattar därför endast 197 ärenden.

Förutom brottsoffer och misstänkta omfattar analysen även en beskrivning av gärningspersoner. Som nämnts i metodkapitlet är en gärningsperson i Brås forskningsmaterial någon som dömts för det dödliga våldet, alternativt undgått rättslig prövning på grund av att hen avlidit före den rättsliga prövningen, är under 15 år eller har flytt utomlands. Vad gäller gärningspersoner är det viktigt att komma ihåg dels att dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön har en avsevärt lägre uppläring än andra typer av dödligt våld, dels att uppläringen inom kategorin också minskat avsevärt under den

¹⁴ Eldkraften är en funktion av det teoretiskt möjliga antalet projektiler som ett skjutvapen kan avlossa under en viss tid (eldhastigheten) och anslagsenergin i varje projektil.

studerade perioden (mer om uppkläringens utveckling över tid finns längre fram i rapporten).

Fler misstänkta i ärenden under den senare perioden

De allra flesta ärenden omfattar ett brottsoffer, såväl under den tidigare som under den senare perioden. I två ärenden finns dock inget brottsoffer registrerat, vilket beror på att personen saknat svenskt personnummer. Totalt elva ärenden omfattar flera brottsoffer; fyra sådana ärenden härrör från den tidigare perioden och sju från den senare perioden. Under den senare perioden omfattar ärendena också fler misstänkta. Det genomsnittliga antalet misstänkta per ärende har ökat från 2,4 till 3,2 mellan de båda perioderna. Förutom brottsoffer och misstänkta omfattar vissa ärenden även medmisstänkta. En medmisstänkt i ett ärende är misstänkt för något annat brott än det dödliga våldet. Det har blivit något vanligare med medmisstänkta i ärenden under den senare perioden.

Kvinnor är vanligen medmisstänkta, särskilt under den senare perioden

Vad gäller dödligt våld generellt är de flesta brottsoffer män. Under 1990- och 2000-talen rörde det sig om ungefär två tredjedelar män, men i takt med att konflikter i den kriminella miljön blivit vanligare har andelen ökat, och under de senaste åren utgör män tre fjärdedelar av alla brottsoffer för dödligt våld i Sverige. Fler än nio av tio gärningspersoner vid dödligt våld är män (94 procent).

Vid dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön är könsskillnaderna ännu större, och det rör sig i stort sett uteslutande om män som begår våldet mot andra män (97 procent av alla brottsoffer och samtliga gärningspersoner). Totalt omfattar materialet 45 kvinnor. De utgör 3 procent av alla brottsoffer, 5 procent av alla misstänkta, 25 procent av alla medmisstänkta och 0 procent av alla gärningspersoner. Kvinnors andel är som störst bland medmisstänkta under den senare perioden (29 procent).

I de totalt sex fall där kvinnor är brottsoffer för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön är de i de flesta fall inte de primära målen för våldet. De dödas i stället tillsammans med, eller i stället för, en pojkvän/sambo eller någon annan nära anhörig. De skiljer sig också från andra fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön i den meningen att en bostad är den vanligaste brottsplatsen. Skjutvapen har också bara använts i hälften av fallen, vilket visar att det inte uteslutande rör sig om att brottsoffret har kommit i vägen för en skottlossning.

I en kartläggning från Polismyndigheten uppger man att kvinnor mer aktivt deltar i de kriminella nätverkens brottslighet jämfört med vad som tidigare varit känt. Enligt kartläggningen förekommer det att kvinnor är aktiva i såväl planerings- som genomförandefasen av olika brottsupplägg, och att det ska ställas mot att de vanligtvis brukar betraktas som passiva och inte frivilligt deltar i nätverkens brottslighet (Polismyndigheten 2019a). Föreliggande studie ger visst stöd till detta, i och med att andelen medmisstänkta kvinnor är större under den senare perioden. Det framstår dock inte som att de har en särskilt aktiv eller framträdande roll i det dödliga våldet.

De inblandade i konflikterna har blivit yngre

Tidigare studier visar att såväl brottsoffer som gärningspersoner generellt är yngre vid dödligt våld i konflikter i den kriminella miljön än vid andra typer av dödligt våld (Brå 2019b).

En fjärdedel av de 216 brottsoffer som ingår i studien är 23 år eller yngre och medianåldern vid tiden för brottet är 28 år. De 94 gärningspersonerna är marginellt yngre än brottsoffren; en fjärdedel är 22 år eller yngre och medianåldern vid tiden för brottet är 27 år. De misstänkta är däremot tydligt yngre; en fjärdedel är 20 år eller yngre och medianåldern vid tiden för brottet är 23,5 år.

Tabell 4. Medianålder bland brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner, uppdelat på åren 2005–2012, respektive 2013–2017 och totalt för hela studieperioden.

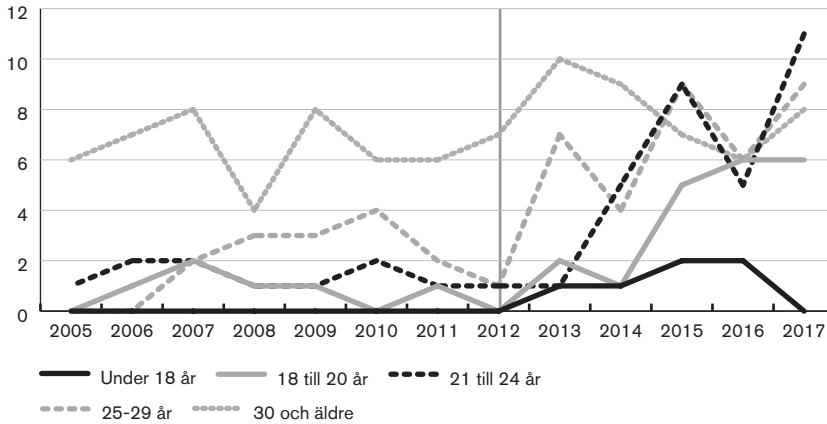
	2005–2012	2013–2017	Totalt
Brottsoffer	32,5	25	28
Misstänkta	27	23	23,5
Gärningspersoner	28	25	27

Tabell 4 visar att medianåldern minskat bland såväl brottsoffer som misstänkta och gärningspersoner mellan de båda perioderna. I synnerhet gäller detta för brottsoffer. Figurerna 8 och 9 visar också att det främst är yngre personer som tillkommit, såväl bland brottsoffer som misstänkta, under den senare perioden när antalet fall ökat. Bland brottsoffren förekom dock inga barn under 18 år¹⁵ under den tidigare perioden, och under den senare perioden rörde det sig om något enstaka fall årligen. I ett par fall under den senare perioden rör det sig om små barn, som troligtvis inte varit de egentliga måltavlorna för våldet. Antalet personer i åldersgrupperna 18–20 år,

¹⁵ I enlighet med FN:s barnkonvention används i rapporten begreppet *barn* för personer under 18 år.

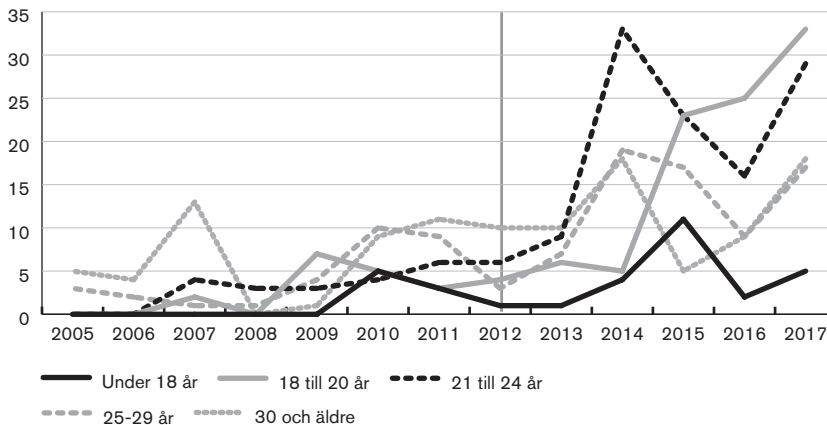
21–24 år respektive 25–29 år ökade tydligt under den senare perioden, medan antalet 30 år och äldre legat jämförelsevis stabilt över hela den studerade perioden.

Figur 8. Antal brottsoffer för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön i olika ålderskategorier 2005–2017.

Inte heller bland de misstänkta är det särskilt vanligt med barn under 18 år. Topparna 2010 och 2015 i figur 9 rör enskilda ärenden med flera misstänkta barn i samma ärende. Misstänkta i åldern 18–24 år är den grupp som ökat i särklass mest under den senare perioden. Även antalet misstänkta i åldersgrupperna 25–29 år och 30 år och äldre har ökat mellan de båda perioderna.

Figur 9. Antal misstänkta för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, uppdelat på olika ålderskategorier, 2005–2017.

Genomgången visar alltså att det ökade antalet fall under den senare perioden främst rör unga män, företrädesvis mellan 18 och 24 år, bland såväl brottsoffer som misstänkta. Genomgången visar också att det är ovanligt att barn under 18 år förekommer i konflikterna. Antalet gärningspersoner är inte tillräckligt stort för att en årsvis särredovisning ska vara meningsfull. Jämförelsen av medianålder i tabell 4 visar dock att de följt samma utveckling under de båda perioderna.

Vanligare i dag att man bor hos föräldrarna

I Brås forskningsmaterial finns vissa uppgifter om brottsoffrens och gärningspersonernas boendesituation. Materialet omfattar däremot inte misstänkta, så motsvarande uppgifter för dem finns inte att tillgå. Boendesituationen presenteras i tabell 5 uppdelat på *hos föräldrar*, *sammanboende med partner*, *ensamboende* eller *annat*. Exempel på kategorin *annat* är när man bor tillsammans med en annan släkting än föräldrar eller med kompisar, är inneboende hos någon eller bor stadigvarande på en institution.

Under den senare perioden bodde en tredjedel av alla brottsoffer (33 procent) fortfarande hemma hos föräldrar/styvföräldrar, medan en fjärdedel (26 procent) var sammanboende med en partner vid tiden för det dödliga våldet. Under den tidigare perioden bodde endast 10 procent fortfarande hemma hos föräldrar/styvföräldrar medan 38 procent var sammanboende med en partner. En större del var då också ensamboende.

Uppgifterna är dessvärre behäftade med ett bortfall, som också är större under den senare perioden. Att en större andel brottsoffer bor hemma hos föräldrarna under den senare perioden är dock ändå tydligt. Man kan tänka sig att genomsnittsåldern för när man flyttar ifrån sin ursprungsfamilj kan förändras över tid. Föreliggande studie omfattar dock endast 13 år, varför man kan anta att genomsnittsåldern inte bör ha förändrats särskilt mycket under studieperioden.

Tabell 5. Brottsoffers och gärningspersoner boendesituation 2005–2012, respektive 2013–2017.

	Brottsoffer		Gärningspersoner	
	2005–2012 (N=84)	2013–2017 (N=132)	2005–2012 (N=59)	2013–2017 (N=35)
Hos föräldrar	10 %	33 %	15 %	29 %
Sammanboende med partner	38 %	26 %	20 %	14 %
Ensamboende	27 %	12 %	36 %	11 %
Annat	14 %	11 %	14 %	14 %
Okänt	11 %	19 %	15 %	31 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %

Samma mönster går att finna bland de 94 gärningspersonerna i Brås forskningsmaterial. De som fortfarande hemma hos föräldrarna utgör en större andel (29 procent) under den senare perioden än under den tidigare perioden (15 procent). Samtidigt utgör de som sammanboende med en partner (14 procent) en mindre andel under den senare perioden än under den tidigare (20 procent). En mindre andel är också ensamboende (11 procent) under den senare perioden jämfört med under den tidigare (36 procent). Även här finns ett förhållandevis stort bortfall, som också är större under den senare perioden.

Resultaten att brottsoffer och gärningspersoner i större utsträckning fortfarande bor hemma hos föräldrarna är i linje med den tidigare beskrivningen att de inblandade i konflikterna blivit yngre under den studerade tidsperioden. Ju yngre personer, desto större är troligen den andel som ännu inte lämnat sin ursprungsfamilj, och desto mindre är sannolikt den andel som hunnit flytta hemifrån, träffa en partner och bilda en egen familj.

Vanligare i dag att man är arbetslös eller studerar

I Brås forskningsmaterial om dödligt våld kodas även uppgifter om brottsoffers och gärningspersoners sysselsättning. Bland brottsoffren har den andel som vid brottstillfället är yrkesarbetande minskat något (från 19 procent till 17 procent). Detsamma gäller den andel som uppbar sjukersättning, sjuk- eller förtidspension, som minskat något (från 8 procent till 2 procent). I stället är det vanligare att brottsoffer vid brottstillfället är arbetslösa (en ökning från 27 procent till 42 procent) eller studerar (en ökning från 5 procent till 10 procent).

Även bland de 94 gärningspersonerna är den andel som vid brottstillfället är yrkesarbetande något mindre under den senare perioden (11 procent, jämfört med 14 procent under den tidigare), och en mindre andel uppbär sjukersättning, sjuk- eller förtidspension (3 procent, jämfört med 12 procent under den tidigare). I stället är de i större utsträckning arbetslösa (54 procent jämfört med 46 procent) eller studerande (6 procent jämfört med 2 procent).

Även dessa uppgifter, om brottsoffers och gärningspersoners sysselsättning, är behäftade med ett ganska stort bortfall, vilket dock är något mindre under den senare perioden. Exempel på *annan sysselsättning är beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildningar och liknande.*

Tabell 6. Brottsoffers och gärningspersoners sysselsättning 2005–2012, respektive 2013–2017.

	Brottsoffer		Gärningspersoner	
	2005–2012 (N=84)	2013–2017 (N=132)	2005–2012 (N=59)	2013–2017 (N=35)
Yrkesarbetar	19 %	17 %	14 %	11 %
Studerar	5 %	10 %	2 %	6 %
Arbetslös	27 %	42 %	46 %	54 %
Sjukersättning, sjuk-/förtidspension	8 %	2 %	12 %	3 %
Annat	4 %	2 %	0 %	3 %
Okänt	37 %	26 %	27 %	23 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %

Även dessa resultat går i linje med de tidigare resultaten att inblandade i konflikterna blivit yngre och i större utsträckning bor hemma fortfarande. I synnerhet den stora minskningen av brottsoffer och gärningspersoner som uppbär sjukersättning, sjuk- eller förtidspension antyder att det delvis är en annan grupp personer i konflikterna i den kriminella miljön i dag. Det är också möjligt att möjligheterna att erhålla sådan ersättning har förändrats under studieperioden.

Vanligare att inblandade tidigare misstänkts för brott

I stort sett samtliga gärningspersoner och misstänkta i ärendena som bedömts som dödligt våld i den kriminella miljön har även tidigare varit misstänkta för brott (97 procent vardera). Även bland personer som registrerats som brottsoffer för dödligt våld har de flesta tidigare varit brottsmisstänkta i något sammanhang (91 procent). Bland de brottstyper som brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner tidigare varit misstänkta för är våldsbrott vanligast (81 procent),

följt av tillgreppsbrott (80 procent) och narkotikabrott (77 procent). Det är också förhållandevis vanligt att brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner tidigare misstänkts för brott mot knivlagen (46 procent) och vapenlagen (45 procent).

Också vid andra typer av dödligt våld (det vill säga inte specifikt i den kriminella miljön) är det vanligt att misstänkta och gärningspersoner i ärendena även tidigare varit misstänkta för olika brott (79 procent), men det är något ovanligare att brottsoffren tidigare varit misstänkta för brott (53 procent).

En jämförelse mellan den tidigare och den senare perioden visar att det under den senare är ännu något vanligare än under den tidigare perioden att brottsoffer och misstänkta redan tidigare har misstänkts för brott i andra ärenden, medan gärningspersoner misstänks i ungefär lika stor utsträckning, oavsett period. Detta trots att medianåldern samtidigt har minskat, bland såväl brottsoffer som misstänkta och gärningspersoner.

Tabell 7. Andel brottsoffer och misstänkta som någon gång tidigare varit misstänkta för olika typer av brott, 2005–2012 och 2013–2017.

	2005–2012	2013–2017
Brottsoffer som någon gång tidigare misstänkts	89 %	93 %
Misstänkt som någon gång tidigare misstänkts	95 %	98 %
Gärningsperson som någon gång tidigare misstänkts	98 %	97 %

Fler misstänks för dödligt våld, övergrepp i rättssak och utpressning

Under hela perioden har alltså de flesta inblandade varit tidigare misstänkta för brott. För tre brottstyper har dock andelen tidigare misstänkta ökat ganska kraftigt, i första hand bland brottsoffer, men även bland misstänkta och gärningspersoner. Dessa brottstyper är dödligt våld, övergrepp i rättssak¹⁶ och utpressning, brottstyper som inte sällan går att härleda till den kriminella miljön.

¹⁶ När någon angriper en person för att hen anmält ett brott, vittnat i rättegång eller liknande, eller försöker hindra en person att anmäla, vittna osv.

Tabell 8. Andel brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner som någon gång tidigare varit misstänkta för dödligt våld, övergrepp i rättssak och utpressning, 2005–2012 och 2013–2017.

	2005–2012	2013–2017
Brottsoffer som någon gång tidigare misstänkts för dödligt våld	16 %	34 %
Misstänkt som någon gång tidigare misstänkts för dödligt våld	18 %	28 %
Gärningsperson som någon gång tidigare misstänkts för dödligt våld	17 %	23 %
Brottsoffer som någon gång tidigare misstänkts för övergrepp i rättssak	17 %	30 %
Misstänkt som någon gång tidigare misstänkts för övergrepp i rättssak	11 %	23 %
Gärningsperson som någon gång tidigare misstänkts för övergrepp i rättssak	21 %	27 %
Brottsoffer som någon gång tidigare misstänkts för utpressning	16 %	31 %
Misstänkt som någon gång tidigare misstänkts för utpressning	17 %	20 %
Gärningsperson som någon gång tidigare misstänkts för utpressning	19 %	27 %

Bland brottsoffer för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön har andelen som någon gång tidigare själva misstänkts för dödligt våld mer än fördubblats mellan den tidigare och den senare delen av undersökningsperioden (från 16 procent till 34 procent). Motsvarande bland misstänkta är en ökning från 18 procent till 28 procent. Även bland gärningspersoner har det skett en viss ökning (från 17 procent till 23 procent).

Att tidigare ha varit misstänkt för övergrepp i rättssak har även det blivit vanligare under den senare perioden, bland i första hand brottsoffer och misstänkta.¹⁷ Bland brottsoffer rör det sig om nära en fördubblad andel (från 17 procent till 30 procent), och bland misstänkta en dryg fördubbling (från 11 procent till 23 procent). En något större andel gärningspersoner har också tidigare varit misstänkta för övergrepp i rättssak under den senare perioden (27 procent, att jämföra med 21 procent under den tidigare perioden).

¹⁷ Skillnaderna mellan de båda perioderna är något underskattade, eftersom brottskoderna reviderades 2009. Under perioden 2005–2008 omfattade kategorin även vissa andra brott mot BrB 17 kap.

Bland brottsoffren har andelen som tidigare varit misstänkta för utpressning¹⁸ fördubblats mellan de båda perioderna (från 16 procent till 31 procent). Även bland gärningspersonerna har det skett en tydlig ökning (från 19 till 27 procent). Bland de misstänkta har en något större andel tidigare misstänkts för utpressning under den senare perioden (20 procent) än under den tidigare perioden (17 procent).

Bland brottsoffer, misstänkta och gärningspersoner vid andra typer av dödligt våld har det inte skett någon förändring i den andel som tidigare misstänkts för dödligt våld. Andelen som tidigare misstänkts för övergrepp i rättsak och utpressning har dock ökat något mellan de båda perioderna, men inte i en sådan tydlig utsträckning som bland motsvarande grupper vid dödligt våld i den kriminella miljön. Den officiella statistiken över anmälda brott visar att anmälningar generellt om utpressning ökat kraftigt under perioden 2005–2017, från ett drygt tusental anmälningar årligen till över fyra tusen anmälningar per år i slutet av perioden. Man kan inte utesluta att det delvis beror på att polisen använder rubriceringen oftare i slutet av perioden, något som i så fall även skulle kunna påverka resultaten från föreliggande studie i någon utsträckning. Vad gäller övergrepp i rättsak har ingen större ökning skett av det totala antalet anmälningar under perioden.

Sammantaget visar alltså genomgången en tydlig förändring bland de inblandade i dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, i den meningen att de inblandade under den senare perioden i större utsträckning har erfarenhet av att tidigare ha varit misstänkta för dödligt våld, övergrepp i rättsak och utpressning. Särskilt tydlig är förändringen bland brottsoffer. Det är med andra ord delvis en annan och tyngre brottsbelastad grupp som är inbegripna i konflikter i den kriminella miljön i dag. Samtidigt är de också yngre, vilket är något motsägelsefullt.

Alkohol verkar spela mindre roll under den senare perioden

I Brås forskningsmaterial om dödligt våld kodas om det framgår av förundersökningsmaterialet att brottsoffret, enligt den rättsmedicinska undersökningen, intagit alkohol eller narkotika före brottet, samt om det framgår att brottsoffret var känd för missbruk eller riskkonsumtion av alkohol eller narkotika.

¹⁸ Brottskoden för utpressning omfattar även ocker, ett brott som dock är mycket ovanligt jämfört med utpressning.

Tabell 9. Andel brottsoffer som intagit alkohol eller narkotika samt andel brottsoffer som har ett känt missbruk eller riskkonsumtion av alkohol respektive narkotika, 2005–2012 och 2013–2017.

	2005–2012 (N=84)	2013–2017 (N=132)
Intagit alkohol vid brottstillfället	23 %	11 %
Intagit narkotika vid brottstillfället	22 %	40 %
Känt missbruk eller riskkonsumtion av alkohol	19 %	5 %
Känt missbruk eller riskkonsumtion av narkotika	50 %	48 %

Som framgår av tabell 9 har andelen brottsoffer som intagit alkohol vid brottstillfället minskat mellan de båda perioderna. Likaså har andelen brottsoffer som är kända för ett missbruk eller en riskkonsumtion av alkohol minskat. Andelen brottsoffer som är kända för ett missbruk eller en riskkonsumtion av narkotika är ungefär densamma under de båda perioderna. Däremot har andelen brottsoffer som intagit narkotika vid brottstillfället nästan fördubblats (från 22 procent till 40 procent).

Bland gärningspersonerna är utvecklingen densamma vad gäller alkohol, det vill säga att det under den senare perioden är en mindre andel som har intagit alkohol vid brottstillfället, och även en mindre andel som är kända för missbruk eller riskkonsumtion av alkohol. Vad gäller narkotika är utvecklingen bland gärningspersoner den motsatta mot utvecklingen bland brottsoffer vad gäller den andel som intagit narkotika vid brottstillfället; denna andel minskar tydligt från den tidigare till den senare perioden. Andelen gärningspersoner med ett känt missbruk eller riskkonsumtion av narkotika är däremot ungefär lika stor under de båda perioderna.

Tabell 10. Andel gärningspersoner som vid brottstillfället intagit alkohol eller narkotika, eller som har ett känt missbruk eller riskkonsumtion av alkohol eller narkotika, 2005–2012 och 2013–2017.

	2005–2012 (N=58)	2013–2017 (N=35)
Intagit alkohol vid brottstillfället	21 %	8 %
Intagit narkotika vid brottstillfället	48 %	26 %
Känt missbruk eller riskkonsumtion av alkohol	25 %	17 %
Känt missbruk eller riskkonsumtion av narkotika	78 %	80 %

Resultaten kan tolkas dels som att alkohol verkar spela en mindre roll i situationer som leder till denna typ av dödligt våld, dels att gruppen brottsoffer delvis skiftat mellan de båda perioderna, och att de mer traditionella alkoholmissbrukarna blivit färre. Narkotikapåverkan är inte lika starkt kopplad till våldsbrott som alkoholpåverkan, och ökningen av andelen brottsoffer som intagit narkotika före brottstillfället speglar sannolikt omfattningen av bruket snarare än att narkotikapåverkan i sig spelar en roll i situationer som leder till dödligt våld. Mot bakgrund av att andelen med känt missbruk eller riskkonsumtion av narkotika inte minskat, är det lite oväntat att andelen gärningspersoner som intagit narkotika vid brottstillfället är mindre under den senare perioden. Detta skulle kunna tyda på att gärningspersoner under den senare perioden avhåller sig från att inta narkotika inför brottstillfället, vilket i så fall skulle tyda på att graden av planering har ökat och att våldet blivit mindre spontant. Antalet gärningspersoner i analysen är dock litet. Vad gäller uppgifterna om intag av narkotika bör man också ha i åtanke att spår av exempelvis cannabis, som är den i särklass vanligaste typen av narkotika i Sverige (CAN 2019), kan finnas kvar i kroppen i upp till en månad efter intaget.

Om man närmare studerar fallen från de båda perioderna framstår det under den tidigare perioden som vanligare med mer spontana konflikter som uppstår i situationer där de inblandade är berusade av alkohol.

Motiv- och orsaksteman

Som har nämnts i inledningskapitlet kan konflikter och våld i den kriminella miljön bero på många olika bakomliggande orsaker. Det handlar till exempel om affärsmässiga saker som narkotika, försäljningsområden och pengar. Det kan också handla om saker av privat karaktär, såsom flickvänner eller beteenden som upplevts som kränkande. Även utländsk forskning visar att konflikter i gängmiljö som resulterar i dödligt våld kan ha sitt ursprung i mycket skilda sammanhang.

I Brås forskningsmaterial om dödligt våld kodas varje fall utifrån en uppsättning motiv- och orsaksteman, och kodaren skriver också en kortare fritext-beskrivning av fallet. I samband med den senaste datainsamlingen gjordes dock förändringar av kodningen, varför motiv- och orsaksteman från den senaste insamlingsperioden (2014–2017) inte är helt jämförbara med det tidigare insamlade materialet (2005–2013).

De vanligaste motiv- och orsaksteman vid dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön åren 2005–2013 rör *ekonomi*

(24 procent), *hämnad* (23 procent) eller att *gärningspersonen tidigare själv känt sig hotad* (9 procent). I nära två tredjedelar av fallen (62 procent) framgår det tydligt att åtminstone någon av de inblandade tillhör en kriminell gruppering eller nätverk. I den resterande tredjedelen kan det röra sig om personer i den kriminella miljön som inte tillhör någon gruppering eller nätverk, eller så framgår det bara inte av studiens material vilken gruppering de tillhör.

När det gäller ekonomi rör det sig ofta om olika konflikter kring narkotikaaffärer, andra typer av brottsvinster eller olika typer av oreglerade skulder. Exempel på hämnad är fall där brottsoffret tidigare varit inblandad i våldshändelser riktade mot någon annan, direkt genom eget deltagande eller indirekt genom att tillhöra en gruppering som varit inblandad. I de fall gärningspersonen själv känt sig hotad kan det röra sig om att brottsoffret med anledning av någon tidigare händelse hotat eller attackerat gärningspersonen.

I det tidigare insamlade materialet är olika ekonomiska motiv och hämnad också vanligast. Det förekommer dock även olika typer av fyllebråk och bagatellbråk. I det tidigare materialet kodades inte om de inblandade tillhörde någon kriminell gruppering eller nätverk.

En ökning av de fall där det är oklart vad som direkt föregått våldshändelsen

Förutom de olika motiv- och orsakstemana kudas också om det dödliga våldet skett i samband med annan brottslighet och vad som tidsmässigt direkt föregått den dödliga våldshändelsen. Dessa uppgifter har kodats på samma sätt under hela studieperioden. Det i särklass vanligaste under såväl den tidigare som den senare perioden är att våldet inte skett i samband med någon annan brottslighet. Under den tidigare perioden förekommer det dock i några enstaka fall att våldet skett i samband med att gärningspersonen rånat eller försökt råna offret, eller tvärtom att offret försökt råna gärningspersonen. Sådana fall förekommer inte alls under den senare perioden.

Vad gäller vad som direkt föregått den dödliga våldshändelsen är den största skillnaden mellan den tidigare och den senare perioden att det i större utsträckning är okänt vad som föregått händelsen under den senare perioden (52 procent, att jämföra med 36 procent under den tidigare perioden). En annan tydlig skillnad är att konflikter om ekonomi mellan brottsoffer och gärningspersoner minskat kraftigt mellan de båda perioderna (från 29 procent till 11 procent). Konflikter mellan de inblandade om rent situationella förhållanden är också mindre vanliga under den senare perioden (en minskning från 15 procent till 4 procent). Med sådana förhållanden menas exempelvis att man börjar bråka om något i stunden, eller att en

situation uppstår för att vissa personer råkar stöta på varandra och situationen sedan eskalerar till dödligt våld. I stället har konflikter om de inblandades sociala relation eller beteende ökat (från 17 procent till 26 procent). Sådana konflikter kan röra olika typer av upplevda kränkningar eller hur man bemött varandra när man stött ihop tidigare. Den stora ökningen av fall där det är okänt vad som föranlett den dödliga våldshändelsen beror sannolikt på att det i större utsträckning inte finns några kända ögonvittnen till händelsen eller att de vittnen som finns är obekanta med både brottsoffer och gärningsperson.¹⁹ Det blir därför svårare att få veta vad som föregått våldet, och därigenom också svårare att placera det i en större kontext.

Nätverksanalys av ärenden

I en tidigare Brå-studie om dödligt våld observerades att det fanns fall som föreföll vara direkta reaktioner på andra, tidigare upplösta fall (Brå 2011). Vid datainsamlingen till den senaste studien (Brå 2019b) var detta ännu tydligare. För att studera detta närmare har en nätverksanalys av ärenden genomförts i föreliggande studie. Syftet är att belysa i vilken utsträckning samma personer förekommer i olika ärenden rörande dödligt våld, till exempel personer som blir misstänkta för dödligt våld upprepade gånger, eller som förekommer först som misstänkta och sedan även som brottsoffer. I analysen studeras även huruvida detta varierar över den studerade perioden 2005–2017. Om det finns länkar i form av inblandade personer (offer eller misstänkta) mellan ärenden som skett i olika delar av landet är en annan fråga som nätverksanalysen besvarar.

Analysen bygger på uppgifter från Brås misstänkeregister. Bland de misstänkta förekommer personer som i ett senare skede av rättsprocessen även döms som gärningspersoner. Dessa särredovisas dock inte i analysen.

Som beskrivits tidigare utgör varje person som fallit offer för dödligt våld ett fall i Brås forskningsmaterial. När en anmälan upprättas hos Polismyndigheten ges den ett ärendenummer²⁰. I de fall en händelse av dödligt våld omfattar flera brottsoffer utreds de vanligtvis under samma ärendenummer²¹. I nätverksanalysen utgör brottsoffer och misstänkta som registrerats under samma ärendenummer ett ärende. Om någon av de personer som är registrerade i ärendet även registrerats i ett annat ärende är de båda ärendena länkade till varandra i nätverksanalysen.

¹⁹ En genomgång av förekomsten av ögonvittnen och andra vittnen finns längre fram i rapporten.

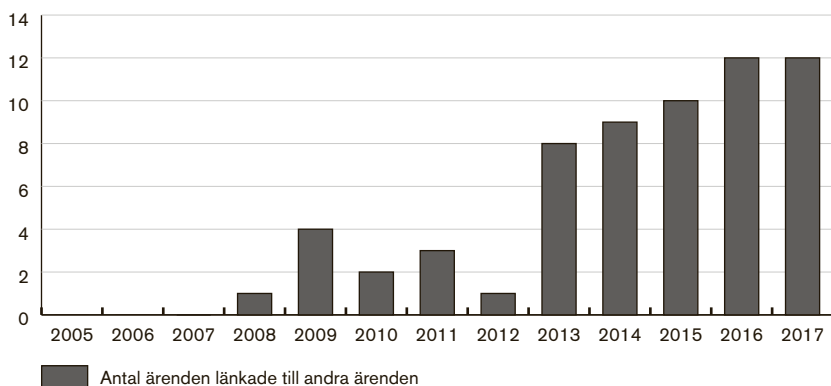
²⁰ Ett så kallat k-nummer, där k står för kriminaldiariet.

²¹ Det finns exempel där flera brottsoffer vid samma händelse utretts under separata ärendenummer. I nätverksanalysen har de dock behandlats som om de vore ett ärende.

Vanligare att ärenden är länkade till andra ärenden i slutet av perioden

Bland de 197 ärenden²² som härrör från konflikter i den kriminella miljön under hela undersökningsperioden 2005–2017 var 62 ärenden (31 procent) länkade till andra ärenden om dödligt våld i den kriminella miljön. Drygt fyra av fem av dessa ärenden (83 procent) härrör från den senare perioden (2013–2017). Figur 10 visar också att uppdelat per år kan en påtaglig och successiv ökning noteras under den senare perioden.

Figur 10. Ärenden länkade till andra ärenden efter anmälningsår 2005–2017.

Analyserna visar också att de 62 ärendena tillsammans med ytterligare 24 andra ärenden om dödligt våld som inte utgörs av konflikter i den kriminella miljön kan grupperas i 30 olika kluster av ärenden som ”hör ihop” i den mening att minst en av de inblandade i ett ärende senare återkommer i ett annat. Av dessa kluster är det 18 som inrymmer 2 ärenden och resterande 12 inrymmer mellan 3 och 8 ärenden. Bland de 24 ärenden som inte bedömts vara konflikter i den kriminella miljön, men där minst en inblandad även förekommer i ett sådant ärende, är den vanligaste bedömningen att de rör *spontanbråk och dispyter* eller *annat lokänt*.²³ Som beskrivits tidigare under möjliga felkällor i metodkapitlet är begreppet den kriminella miljön inte helt enkelt att operationalisera och i vissa fall är det inte självklart om ett ärende kategoriseras som konflikt i den kriminella miljön eller som spontanbråk och dispyter som bland annat omfattar olika bråk i marginaliserade kretsar. I vissa ärenden är inte heller särskilt mycket känt, varför det kan vara svårt att kategorisera ärendet. Att nätverksanalysen identifierar ytterligare 24 ärenden som

²² Som nämnts i metodkapitlet har tre ärenden fallit bort, eftersom de antingen inte gick att återfinna hos Polismyndigheten eller att de inte omfattade någon registrerad person med ett fullständigt personnummer.

²³ Typologin över dödligt våld som används i Brås forskningsmaterial om dödligt våld finns i bilaga.

”hör ihop” med konflikter i den kriminella miljön är därför inte konstigt.

Drygt hälften (16 stycken) av de 30 klustren omfattar ärenden från Stockholms län. Motsvarande för Skåne är sex kluster, Västra Götaland tio kluster och övriga landet sex kluster. Åtta kluster omfattar också ärenden från flera olika län, vilket antyder att konflikterna i den kriminella miljön inte nödvändigtvis är lokala sådana. Man kan också tänka sig att grupper samarbetar med, eller tar hjälp av, grupper från andra delar av landet i olika konflikter.

Beskrivning av det största klustret i nätverksanalysen

Nedan följer en beskrivning av ärendena i det största klustret och hur de hänger samman (figur 11). Klustret är inte representativt för de 30 identifierade klustren, eftersom det som sagt är det i särklass största. Däremot speglar typen av ärenden ganska väl de som ökat kraftigt under den senare perioden. Klustret omfattar totalt 45 personer, varav 37 är misstänkta/medmisstänkta, sex är brottsoffer och två är såväl misstänkta/medmisstänkta som brottsoffer. Klustret omfattar totalt åtta ärenden från tre olika län i landet. Från klustrets första till sista brotts handling förflyter nära sex år (309 veckor). Från första till andra händelsen förflyter drygt tre år (170 veckor) varefter händelserna sedan sker i en snabbare takt (mellan 3 och 43 veckor mellan händelserna). En fjärdedel av de inblandade i klustret är 19 år eller yngre och medianåldern är 21 år vid brotts tillfället. Samtliga inblandade är män. Inget ärende är uppklarat.

Våldsmetoden i samtliga ärenden är skjutvapen. I tre fall rör det sig om automatvapen och i resterande fem om pistoler, revolverar eller andra enhandsvapen. I flera fall har ett stort antal skott avlossats vid händelsen. I fem av fallen framgår det att det rör sig om flera gärningspersoner, i resterande tre finns inga uppgifter om antalet gärningspersoner. I sju av åtta ärenden sker det dödliga våldet utomhus i storstadsmiljö, ofta när brottsoffret befinner sig i eller i nära anslutning till en bil. I det åttonde ärendet sker det i en bostad (inte brottsoffrets) i en större stad. I samtliga fall sker det dödliga våldet under kvällar och nätter. Flera av brottsoffren bär skyddsväst vid brottstillfället. I samtliga fall framgår det av förundersöknings materialet att någon inblandad (brotts offer och/eller misstänkt/medmisstänkt) tillhör ett kriminellt nätverk. Ofta rör det sig om sådana som i typologin över grupper i den kriminella miljön benämns förorts- och stadsdelsbaserade grupper.

I fem fall var brottsoffret känt för risk- eller missbruk av narkotika och i fyra fall framgår det av obduktionen att brottsoffret intagit narkotika vid brottstillfället. Inget brottsoffer är känt för risk- eller

missbruk av alkohol. I ett fall var brottsoffret berusat av alkohol vid brottstillfället. Fem av brottsoffren bodde hemma hos föräldrarna och två var ensamboende. Samtliga brottsoffer var arbetslösa.

Figur 11. Beskrivning av brottshandlingarna i det största identifierade klustret av ärenden i materialet.

#1. Större stad 2011: En man skjuts till döds i en bostad. Ett tiotal personer har varit misstänkta i ärendet. Samtliga utom en av de inblandade har tidigare varit misstänkta för olika brott. Flera, däribland brottsoffret, har tidigare varit misstänkta för dödligt våld. En av de misstänkta kommer senare själv att falla offer för dödligt våld i #3. Ytterligare en misstänkt kommer senare att misstänkas i #4. Ingen har dömts för brottet.

#2. Storstad 2015: En man skjuts till döds på en parkeringsplats av ett okänt antal gärningspersoner. Flera personer har varit misstänkta i ärendet. Samtliga inblandade har tidigare varit misstänkta för olika brott. Ingen av dem har tidigare varit misstänkt för dödligt våld, en av de misstänkta kommer dock senare själv att falla offer för dödligt våld i #5 och en kommer senare att vara misstänkt i #7. Ingen har dömts för brottet.

#3. Storstad 2015: En man som tidigare misstänkts i #1 skjuts till döds av flera okända gärningspersoner på en parkeringsplats. Ett tiotal personer har varit misstänkta i ärendet. De flesta inblandade har tidigare misstänkts för olika brott. Flera, däribland brottsoffret, har tidigare misstänkts för dödligt våld. Ingen har dömts för brottet.

#4. Storstad 2016: En man skjuts ihjäl i en parkerad bil av flera okända gärningspersoner. Omkring fem personer har varit misstänkta i ärendet. Samtliga inblandade har tidigare varit misstänkta för olika brott. Majoriteten har även tidigare varit misstänkta för dödligt våld, en av de misstänkta har tidigare varit misstänkt i #1. En annan kommer senare även att misstänkas i #7 och ytterligare en i #8. Ingen har dömts för brottet.

#5. Storstad 2016: En man skjuts till döds utomhus av flera okända gärningspersoner. Omkring fem personer har varit misstänkta i ärendet. Samtliga inblandade har tidigare varit misstänkta för olika brott. Brottsoffret har tidigare själv varit misstänkt för dödligt våld i #2. Ingen har dömts för brottet.

#6. Storstad 2017: En man skjuts ihjäl på gatan av flera okända gärningspersoner. Flera personer har varit misstänkta i ärendet. Samtliga inblandade har tidigare varit misstänkta för olika brott. Två av personerna har tidigare varit misstänkta för dödligt våld, en av de misstänkta kommer senare även att misstänkas i #8. Ingen har dömts för brottet.

#7. Storstad 2017: Två män i en parkerad bil blir beskjutna av flera okända gärningspersoner. En av de beskjutna männen avlider. Flera personer har varit misstänkta i ärendet. Samtliga inblandade har tidigare varit misstänkta för olika brott. Majoriteten, däribland även brottsoffret, har tidigare varit misstänkta för dödligt våld, en av de misstänkta har tidigare varit misstänkt i #2 och ytterligare en har varit det i #4. Ingen har dömts för brottet.

#8. Storstad 2017: Två män i en parkerad bil beskjuts av flera okända gärningspersoner. En av de beskjutna männen avlider. Flera personer har varit misstänkta i ärendet. Samtliga inblandade har tidigare varit misstänkta för olika brott. Majoriteten har även tidigare varit misstänkta för dödligt våld, en av de misstänkta har tidigare varit misstänkt i #4 och ytterligare en har varit det i #6. Ingen har dömts för brottet.

Som redan nämnts har det i en tidigare Brå-studie uppmärksammat att vissa fall av dödligt våld förefaller vara direkta reaktioner på andra, uppklarade fall av dödligt våld (Brå 2011). Nätverksanalysen i föreliggande studie bygger på registrerade misstankar, och någon fullständig och fördjupad analys av vilka grupperingar och konflikter som ingår i klustren är inte möjlig. I vissa ärenden framgår det att de inblandade är knutna till olika grupperingar, i andra framgår det inte. Analysen visar dock tydligt att ärenden under den senare perioden är länkade till varandra i en utsträckning som inte förekommit tidigare. Det faktum att få sådana ärenden klaras upp bidrar rimligtvis också till utvecklingen i den meningen att ett uppklarat ärende bör öka risken för hämndaktioner som genererar nya fall av dödligt våld.

Förekomst av vittnen som träder fram

En faktor som ökar kunskapen om ett fall är om det finns ögonvittnen till det dödliga våldet som träder fram och vittnar om sina iakttagelser, och vilken relation sådana ögonvittnen i så fall har till brottsoffret och gärningspersonen. Tidigare forskning har visat att förekomsten av ögonvittnen som träder fram också tydligt påverkar möjligheten till upplärning och att sannolikheten är högre att ett fall av dödligt våld klaras upp om det finns ögonvittnen som är bekanta med både brottsoffret och gärningspersonen (Sturup m.fl. 2015). En tidigare studie från Brå visade att lägst upplärning hade fall där det endast fanns ögonvittnen som var obekanta med såväl brottsoffret som gärningspersonen, följt av fall där det inte fanns några kända ögonvittnen överhuvudtaget (Brå 2019b).

Tabell 11. Antal fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, uppdelat på förekomst av olika typer av vittnen, 2005–2017.

	2005–2012 (N=84)	2013–2017 (N=132)
Inga ögonvittnen eller okänt	5	13
Ögonvittnen obekanta med båda	2	8
Endast ögonvittnen bekanta med gärningspersonen	1	0
Endast ögonvittnen bekanta med offret	1	4
Ögonvittnen bekanta med båda	2	1

Tabell 11 visar att ökningen av fall under den senare perioden främst består av fall där det inte finns några kända ögonvittnen alls, följt av fall där det finns kända ögonvittnen som är obekanta med såväl brottsoffer som gärningsperson.

Sett till brottstidpunkten är det vanligare att brottet sker under dygnets vanligtvis mörka timmar (klockan 19–06) under den senare perioden (69 procent) jämfört med den tidigare (58 procent). Detta är rimligtvis en bidragande orsak till att det är vanligt att det inte finns några ögonvittnen under den senare perioden.

Vid den senaste datainsamlingen för 2014–2017 kodades även uppgifter om andra typer av vittnen, det vill säga personer som inte sett själva brottshändelsen men kanske hört hela eller delar av händelseförloppet, eller sett eller hört något i nära anslutning till brottet. I två tredjedelar (67 procent) av fallen av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön 2014–2017 trädde ett eller flera sådana vittnen fram. Det vanligaste i dessa fall var att vittnet hört skottlossning eller sett någon okänd avvika i nära anslutning till brottsplatsen.

Vad gäller förekomsten av ögonvittnen och möjligheten att ett fall klaras upp är det inte konstigt att uppkläringen är högre när det förekommer vittnen som är bekanta med både brottsoffer och gärningsperson. Förutom att sådana ögonvittnen kan identifiera gärningspersonen indikerar också förekomsten av sådana vittnen att brottsoffret och gärningspersonen inte är obekanta med varandra, något som också påverkar möjligheten till uppkläring i ökande riktning.

I vissa områden uppger Polismyndigheten att det överlag råder en ovilja bland de boende att tala med polisen, vilket försvårar möjligheterna att utreda brott. Oviljan kan bland annat bero på att man inte vill blanda sig i andras angelägenheter eller att man är rädd för olika repressalier om man lämnar den information man har till polisen (Polismyndigheten 2017). Detta påverkar rimligtvis benägenheten att träda fram som vittne i de fall man gjort iakttagelser i samband med att ett brott begåtts. Enligt en tidigare Brå-studie om relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden skulle de flesta svarande (85 procent) ringa polisen om de bevittnat ett personrån. Drygt hälften (56 procent) skulle ställa upp som vittnen i domstol (Brå 2018). I en annan Brå-studie om tystnadskulturer gav de allra flesta intervjupersoner (såväl socialarbetare, kommunala förebyggare, ideella aktörer, poliser och åklagare som brottsoffer och vittnen som bor i socialt utsatta områden) en samstämmig bild av att rättsväsendet ofta har betydande svårigheter i att få information om brott (Brå 2019c). I vilken utsträckning det finns personer som gjort iakttagelser, men som av olika anledningar inte träder fram som ögonvittnen går det givetvis inte att få klarhet i. Det är dock rimligt att anta att det i vissa fall kan vara så, vilket också leder vidare till frågan om polisens möjligheter att arbeta förtroende- och trygghetskapande i utsatta områden.

Uppklaring

Minskande uppklaringsprocent av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön

Personuppklaringsprocenten är ett statistiskt mått på hur stor andel av de anmälda brotten som leder till åtal.²⁴ För dödligt våld är det måttet dock inte relevant, dels eftersom majoriteten av alla anmälningar om dödligt våld visar sig röra andra dödsorsaker²⁵, dels eftersom det förekommer att gärningspersonen tar sitt liv i anslutning till brottet eller avlider på annat sätt och därför inte går att åtala. För dödligt våld används i stället ett mått på uppklaringsprocent som utgår ifrån konstaterade fall av dödligt våld, där en eller flera gärningspersoner kunnat knytas till brottet.²⁶ Måttet skiljer sig alltså från personuppklaringsprocenten även i den meningen att varje fall följs genom rättsprocessen till dom i den högsta instans som behandlat fallet, istället för att ett åtalsbeslut räknas som att fallet är uppklat.

I jämförelse med andra brottstyper är uppklaringsprocenten av dödligt våld generellt mycket hög. Det beror bland annat på att gärningspersonen ofta är känd tidigt i brottsutredningen och att utredningar av dödligt våld tillhör de mest prioriterade utredningarna (Brå 2017). Sedan tidigare har dock uppmärksamheten minskat för dödligt våld har minskat över tid (Granath och Sturup 2018, Brå 2019b). Den minskande personuppklaringsprocenten har kopplats till den förändring av det dödliga våldets karaktär som skett sedan åtminstone mitten av 00-talet, med en minskning av det dödliga våldet i nära relationer och inom övriga familjen, och en ökning av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön. Möjligheterna till uppklaringsprocent ökar nämligen ju närmare relation gärningspersonen har till brottsoffret, och dödligt våld inom familjen har därför en generellt högre uppklaringsprocent än dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön. Samtidigt har studier visat att uppklaringsprocenten är lägre för dödligt våld som sker utomhus, och dödligt våld som sker med skjutvapen (Sturup m.fl. 2015, Brå 2019b, Liem m.fl. 2019).

Tabell 12 visar att uppklaringsprocenten minskar även inom kategorin dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, mellan de båda undersökningsperioderna. Under den senare perioden har uppklaringsprocenten mer än halverats jämfört med under den tidigare perioden. Här ska dock sägas att insamlingen för den senaste datainsamlingsperioden (2014–2017) skedde under 2018 och att det rimligtvis finns fall som

²⁴ Begreppet personuppklat innebär att en person bundits till brottet genom att åtal väckts, att strafföreläggande har utfärdats eller att åtalsunderlåtelse meddelats.

²⁵ Alkohol- eller drogförgiftningar, självmord, dödsolyckor eller naturlig död.

²⁶ Genom lagföring, alternativt att gärningspersonen inte går att lagföra på grund av att hen är under 15 år eller har avlidit eller avvikit utomlands.

klarats upp efter att insamlingen avslutats. Om hänsyn togs till detta skulle uppkläringen under den senare perioden öka något.

Tabell 12. Andel uppklarade fall av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön, 2005–2012 respektive 2013–2017.

	2005–2012	2013–2017
Uppklaring dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön	56 %	25 %

Annan forskning har också visat att dödligt våld som inleds med öppet bråk i form av fysisk interaktion mellan de inblandade har en större möjlighet att klaras upp (Regoeczi m. fl. 2018). Uppkläringen är också högre vid de fall där de inblandade är påverkade av alkohol, och fall där det finns ögonvittnen som är bekanta med både brottsoffer och gärningsperson, medan fall där skjutvapen använts har en lägre uppkläring.

Den tidigare genomgången i föreliggande studie visar att det även inom kategorin dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön skett förändringar över tid i vilka omständigheter som omgärdar fallen. Det är i första hand fall som sker utomhus och fall där skjutvapen används som ökat under den senare perioden. Genomgången visar också att alkohol verkar spela en mindre roll under den senare perioden och att det är vanligare att det inte finns några ögonvittnen eller att ögonvittnen är obekanta med brottsoffer och gärningspersoner. Mot bakgrund av detta är en minskande uppkläring förklarlig i den meningen att de typiskt ”svåruppklarade” brotten blivit fler under den senare perioden.

Avslutande diskussion

Som beskrevs inledningsvis minskade det dödliga i Sverige under en längre tid, tills för några år sedan, då nedgången bröts och i stället övergick i en uppgång. Många typer av dödligt våld minskar fortfarande, men en viss typ, som sker vid konflikter i den kriminella miljön, har ökat sedan 2010-talets början. De senaste åren har ökningen skett i en snabbare takt och ger genomslag också i det totala antalet fall av dödligt våld.

Resultaten från föreliggande studie visar tydligt att en särskild typ av dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön blivit vanligare under de senaste åren, och att den står för en stor del av den volymökning av antalet fall som skett under den senare perioden i studien. Det rör sig om yngre män, främst i storstadsområden, som skjuter ihjäl varandra utomhus i den offentliga miljön i olika konflikter, varav vissa konflikter förefaller ha utvecklats till reaktiva serier av vedergällningar mellan olika grupper.

I en tidigare studie har man gjort så kallade near-repeat-analyser av skjutningar i Stockholm, Göteborg och Malmö. Resultaten visade en ökad risk i tid och rum för nya skjutningar när en skjutning ägt rum. I Stockholm och Malmö observerades en fyrfaldig ökning av risken för en ny skjutning inom 100 meter och två veckor från att en skjutning ägt rum. I Göteborg var risken lägre, en knappt fördubblad risk för en ny skjutning inom 200 meter och två veckor. Enligt studien är en stor del av skjutningar svar på tidigare skjutningar i pågående gängkonflikter (Sturup m. fl. 2017).

I en tidigare studie från Brå beräknades antalet skjutningar i landet som helhet 2006 och 2014. Studiens resultat visade att det beräknade antalet var 20 procent högre 2014 jämfört med 2006, om man räknade in alla skjutningar, och 50 procent högre om man endast räknade skjutningar som lett till att någon skadats eller avlidit. Studien visade också att det var fem gånger vanligare med skjutningar i socialt utsatta områden²⁷ och att ökningen mellan de båda åren gällde just sådana områden (Brå 2015a).

²⁷ URBAN15/LUA-områden.

I tidigare Brå-studier av den kriminella miljön har olika kriminella nätverk och grupperingar i storstäderna beskrivits. Den typ av dödligt våld som ökat under senare år framstår i stor utsträckning härröra från vad som i dessa studier benämns *förorts- och stadsdelsbaserade grupper*. Utmärkande för sådana grupper är att de sällan har en formaliserad organisationsstruktur som exempelvis de kriminella mc-gängens. I stället byggs de upp kring en eller flera tongivande aktörer, och andra personer är mer löst knutna till gruppen, snarare än genom uttalade medlemskap liknande mc-gängens. Den lösa organisationsformen inverkar på gruppernas våldsamt i den meningen att olika beslut om våldsanvändning är relativt decentraliserade och kan fattas på individnivå. I de fall flera tongivande aktörer leder en grupp kan det också medföra att dubbla lojaliteter uppstår och att ledarskap utmanas, sprickor bildas och att nya konstellationer kommer och går. Detta är också en grogrund för interna konflikter som kan utlösa dödligt våld (Brå 2012, Brå 2016).

Intervjuer med personer som själva har erfarenheter av den kriminella miljön eller skjutvapenvåld visar att skjutvapnen och våldet fyller viktiga funktioner i miljön. Skjutvapenvåldet är ett sätt att bygga upp ett rykte och bli någon att räkna med i miljön. Oavsett vad konflikterna ursprungligen handlat om kan de bli arenor för kampen om rykte och position. Intervjupersoner beskriver också våldsanvändningen som en process där mer och grövre våld krävs för att flytta fram eller skydda den egna positionen. Det kan tolkas som att våldet, sett som ett sorts kapital, genomgår en inflationsprocess. Allt som krävs är att aktörerna i miljön agerar utifrån antaganden om att eskalering av våld är ofrånkomligt, för att det också ska bli så (Brå 2019a).

I föreliggande studie tycks det dödliga våldet vid konflikter i den kriminella miljön ha blivit mindre spontant i den meningen att det mer sällan utlöses av rent situationella omständigheter eller direkt föregås av ett inledande bråk eller liknande. Med mindre spontant menas dock inte att det nödvändigtvis rör sig om ett särskilt välplanerat våld, men en lägsta-nivå för förberedelser är ändå att ha tillgång till ett skjutvapen, att ha lokaliserat sitt brottsoffer och att ha en tanke om flyktväg för att undgå att bli gripen efteråt. Vad som ytterligare talar för åtminstone ett visst mått av planering är att det i tidigare studier framkommit att personer i förorts- och stadsdelsbaserade grupper sällan vanemässigt går beväpnade utan snarare ser till att ha skjutvapen tillgängliga i sin närhet för att kunna använda dem vid behov (Brå 2016, Brå 2019a).

Föreliggande studie visar också att de inblandade personerna är yngre i dag än tidigare. Generellt är också misstänkta några år yngre än brottsoffer. Det kan bero på att det faller på de yngres lott

att begå grova brott för att arbeta sig upp i gruppens hierarki. En intervjuperson i en studie om skjutningar i den kriminella miljön uttrycker att även om en gruppering baseras på vänskapsband förväntas det att lojaliteten ska riktas uppåt i grupperingens hierarki och att de yngre ska göra som de äldre säger (Brå 2019a).

Ett tydligt resultat är också att det i de fall som ökat under den senare perioden är vanligt att det inte finns några ögonvittnen som träder fram, och att de ögonvittnen som träder fram ofta är obekanta med såväl brottsoffer som gärningsperson. Det är rimligt att anta att det i vissa fall kan finnas personer som gjort iakttagelser men som av olika anledning inte träder fram. Vid seminarier med polisanställda som genomförts inom ramen för en tidigare Brå-studie efterfrågade flera seminariedeltagare möjligheter att kunna erbjuda fler skydds- möjligheter till målsägare och vittnen. Önskemål om att utvärdera Polismyndighetens personsäkerhetsprogram med dess olika nivåer framfördes också (Brå 2016). En särskild utredare har också fått i regeringsuppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen.²⁸

Nätverksanalysen visar att flera identifierade kluster av ärenden omfattar ärenden från olika län (9 av 30 kluster omfattar sådana ärenden). Det antyder att även om klustren sannolikt speglar konflikter mellan och inom olika lokala grupper förekommer det konflikter som sträcker sig över olika delar av landet. Man kan därför anta att vissa grupper lierar sig i konflikter med andra grupper. I en kartläggning från Polismyndigheten region Stockholm 2019 framkommer också att de kriminella nätverken i Stockholm i högre grad än tidigare samverkar med varandra, såväl på nationell som på internationell nivå (Polismyndigheten 2019a). Vad gäller dödligt våld kan samarbeten ske på flera olika sätt. Av studiens material framstår det som att rena ”kontraktsmord” är ovanliga, men man kan tänka sig att nätverk från olika delar av landet hjälper varandra genom att medlemmar reser till andra städer för att bistå med våldskapital.

Avslutningsvis visar analysen också att förhållandevis många fall av dödligt våld under den senare perioden ingår i de identifierade klustren. Det visar att ökningen av dödligt våld under de senaste åren ändå är en i någon mening avgränsad företeelse, och därmed inte ett särskilt bra mått på den generella våldsamheten i befolkningen som helhet. Andra typer av dödligt våld har minskat över tid, exempelvis dödligt våld inom familjen.

Samtidigt är utvecklingen mycket allvarlig, och det är viktigt att bryta den och att komma tillrätta med det ökande våldet inom den kriminella miljön. På kort sikt är det viktigt att säkerställa att polisen i utsatta områden har resurser att driva flera parallella

²⁸ Kommittédirektiv 2019:85, Justitiedepartementet.

förundersökningar utan att dessa samtidigt behöver inskränka på annan utredningsverksamhet. På lång sikt bör olika krafter i samhället samordnas för att bryta rekryteringen till den kriminella miljön och stimulera redan etablerade i miljön att lämna den.

Ytterligare forskning om de områden där de förorts- och stadsdelsbaserade grupperna verkar är nödvändig. Likaså forskning om de illegala narkotika- och vapenmarknaderna. Brå har också fått i regeringsuppdrag att studera narkotikamarknader i Sverige.²⁹ Studien ska vara färdig i juni 2021.

²⁹ Se regeringsbeslut Ju2019/04064/KRIM.

Referenser

- Borell, K. och Johansson, R. (1996). *Samhället som nätverk – Om nätverksanalys och samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2001). *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Rapport 2001:11*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Rapport 2007:6*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet. Rapport 2011:5*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Brottslighet och trygghet i Malmö, Stockholm och Göteborg. En kartläggning*. Promemoria. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015a). *Skjutningar 2006 och 2014 – omfattning, spridning och skador. Kortanalys 7/2015*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015b). *Det dödliga våldet i Sverige 1990–2014. En beskrivning av utvecklingen med särskilt fokus på skjutvapenvåldet. Rapport 2015:24*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *Kriminella nätverk och grupperingar. Polisens bild av maktstrukturer och marknader. Rapport 2016:12*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). ”Dödligt våld”. I: *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden. Rapport 2018:6*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (20019a). *Skjutningar i kriminella miljöer*. En intervjustudie. Rapport 2019:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (20019b). *Dödligt våld i Sverige 1990–2017. Omfattning, utveckling och karaktär*. Rapport 2019:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (20019c). *Tystnadskulturer. En studie om tystnad mot rättsväsendet*. Rapport 2019:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2019). *Drogutvecklingen i Sverige 2019*. CAN rapport 180. <https://www.canse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/01/can-rapport-180-drogutvecklingen-i-sverige-2019.pdf>
- Ganpat, S., Granath, S., Kivivuori, J. m.fl. (2011). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. First study on the European Homicide Monitoring Data*. Research report 2011:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Granath, S. (2012). "Homicide in Sweden". I: Liem, M. och Pridemore, W. (red.). *Handbook of European Homicide Research*. New York: Springer.
- Granath, S. och Sturup, J. (2018). "Homicide clearance in Sweden 1990–2013 with special reference to firearm-perpetrated homicides". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Vol 19, 2018, Issue 1.
- Liem, M., Suonpää, K., Lehti, M. m.fl. (2019). "Homicide clearance in Western Europe". *European Journal of Criminology*, 16 (1) 81–101.
- Mares, D. (2010). "Social Disorganization and Gang Homicides in Chicago". *Youth Violence and Juvenile Justice*. Vol. 8, 2010, Issue 1.
- OECD (2015). *The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behaviour, Confidence, PISA*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264229945-en>
- Polismyndigheten (2017). *Utsatta områden. Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Stockholm: Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen.
- Polismyndigheten (2018). *Sammanställning skjutningar i polisregion Stockholm januari 2013–april 2018*. Rapport 135/18. Stockholm: Polismyndigheten, polisregion Stockholm.

Polismyndigheten (2019a). *Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm*. Stockholm: Polismyndigheten, polisregion Stockholm.

Polismyndigheten (2019b). *Mord med skjutvapen i kriminella miljöer i Region Stockholm 2011 till 2018: utredningsperspektivet*. Återkopplingspromemoria 2. Diarienumr A220.207/16. Stockholm: Polismyndigheten, polisregion Stockholm.

Polismyndigheten (2019c). *Kriminell påverkan i lokalsamhället – En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden*. Stockholm: Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen.

Regoeczi, W., Jarvis, J. och Mancik, A. (2018). *Homicide Investigations in Context: Exploring Explanations for the Divergent Impacts of Victim Race, Gender, Elderly Victims and Firearms on Homicide Clearances*. *Homicide Studies*, 24, 1–20.

Sturup, J., Karlberg, D. och Kristiansson, M. (2015). "Unsolved homicides in Sweden: A population-based study of 264 homicides". *Forensic Science International*, 257, 106–113.

Sturup, J., Rostami, A., Gerell, M. och Sandholm, A. (2017). "Near-repeat shootings in contemporary Sweden 2011 to 2015". *Security Journal*, 31, s. 73–92.

Widén, J. och Ångström, J. (2005). *Militärteorins grunder*. Stockholm: Försvarsmakten.

Bilaga

Typologi över dödligt våld som används i Brås forskningsmaterial

Ett övergripande sätt att redovisa dödligt våld är att använda en typologi där fall som liknar varandra delas upp i separata kategorier. Följande redovisning bygger på en typologi för dödligt våld som använts inom det internationella forskningssamarbetet European Homicide Monitor (Ganpat m.fl. 2011) och som senare reviderats av Brå. Typologins olika kategorier bygger på en blandning av relationen mellan gärningsperson och brottsoffer, gärningspersonens motiv och andra redan redovisade omständigheter vid brottet. Enligt den kan händelser av dödligt våld delas in i följande:

- *Dödligt våld i nära relationer:* Dödligt våld där brottsoffer och gärningsperson har eller har haft en parrelation. Det finns inget krav på att de bor eller har bott tillsammans. Kategorin är överordnad efterföljande kategorier. Det innebär att om en gärningsperson dödar sin partner och efter utredning befins lida av en allvarlig psykisk störning, kodas fallet som dödligt våld i nära relationer och inte som dödligt våld begånget av en psykiskt sjuk person.
- *Övrigt dödligt våld i familjen:* Begreppet familj används i en extensiv mening, och omfattar även dödligt våld mot exempelvis far-/morföräldrar, barnbarn eller kusiner. Även denna kategori är överordnad efterföljande kategorier.
- *Konflikter i den kriminella miljön:* Med den kriminella miljön menas den vinningsdrivna miljö där personer enskilt eller tillsammans begår brott för att tjäna pengar. Det kan handla om brott med kopplingar till narkotikahandel eller organiserad brottslighet. Det behöver inte röra sig om medlemmar i kriminella nätverk, men de inblandade ska i någon mån vara etablerade i den kriminella miljön. Kategorin omfattar även fall där ett brottsoffer misstagits för någon i den kriminella miljön. Dödligt våld mellan

personer med endast narkotikamissbruk som brottslighet ingår däremot inte. Kategorin skiljer sig också från motiv- och orsakstemat för den kriminella miljön som beskrevs i föregående avsnitt, i den meningen att såväl brottsoffer som gärningsperson ska vara del av den kriminella miljön.

- *Dödligt våld vid rån eller inbrott*: Kategorin omfattar såväl rån och inbrott i privata hem som butiksrån och personrån utomhus.
- *Dödligt våld vid sexuella övergrepp*: Dödligt våld som är ett led i eller en direkt effekt av ett sexuellt övergrepp på offret.
- *Dödligt våld begånget av psykiskt sjuk*: Dödligt våld där det framgår av ärendet att gärningspersonens psykiska ohälsa orsakat det dödliga våldet.
- *Dödligt våld vid hatbrott*: Dödligt våld där det framgår av ärendet att det finns ett uttalat hatbrottsmotiv till våldet.
- *Dispyter i marginaliserade kretsar /missbrukarkretsar*: Dödligt våld där dispyter urartat och de inblandade tillhör missbrukarkretsar eller kretsar av på annat sätt marginaliserade personer.
- *Övriga dispyter*: Dödligt våld i andra sammanhang där dispyter urartat. Det kan röra sig om ungdomar eller äldre som dödat varandra av till synes ganska triviala skäl.
- *Annat eller okänt*: Dödligt våld som inte passar in i någon av de övriga kategorierna, eller där uppgifterna i fallet är så knapphändiga att det inte går att kategorisera.

I samband med datainsamlingen till Brås senaste studie av dödligt våld reviderades typologin, och kategorierna Dispyter i marginaliserade kretsar/missbrukarkretsar och Övriga dispyter skapades av en ursprunglig kategori som benämndes Spontanbråk och dispyter. I föreliggande studie används den ursprungliga kategorin.

Sedan 90-talets början har det dödliga våldet stadigt minskat i Sverige, fram till för några år sedan då nedgången bröts och i stället övergick i en uppgång. Det är i huvudsak en särskild typ av dödligt våld som står för ökningen, dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön. Denna typ av dödligt våld sker ofta med skjutvapen utomhus, och inte sällan på allmänna platser i storstadsområden där många människor rör sig. Ökningen både oroar och engagerar människor och denna typ av dödligt våld får också stort utrymme i såväl medierapportering som i samhällsdebatten.

I denna studie beskrivs det dödliga våldet i den kriminella miljön under perioden 2005–2017. Bland annat framkommer det att de inblandade blivit yngre under perioden. Det har också blivit vanligare att de även tidigare varit misstänkta för dödligt våld. Störst är ökningen bland brottsoffer. En annan förändring är att alkohol verkar spela en allt mindre roll i det dödliga våldet i den kriminella miljön i dag. En särskild nätverksanalys visar också att det är vanligare att fall är länkade till varandra i slutet av perioden, i den meningen att misstänkta i ett ärende återkommer som misstänkta eller brottsoffer i andra ärenden.

Rapporten riktar sig till rättsväsendets olika myndigheter och andra som intresserar sig för brottsutvecklingen.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 ■ E-POST info@bra.se ■ www.bra.se